

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

**Politický a správní vývoj okresu Poděbrady v letech
1945–1948**

Political and Administrative Development of Poděbrady District in 1945–1948

Bakalářská práce

Autor:	Pavel Mužík
Studijní program:	B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor:	Historie se zaměřením na vzdělávání (maior), Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.
Oponent práce:	PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Hradec Králové 2023

Zadání bakalářské práce

Autor:	Pavel Mužík
Studium:	F20BP0319
Studijní program:	B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor:	Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Politický a správní vývoj okresu Poděbrady v letech 1945–1948
Název bakalářské práce AJ:	Political and Administrative Development of Poděbrady District in 1945–1948

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá politickým a správním vývojem středočeského okresu Poděbrady v letech 1945–1948, přičemž se soustředí na působení Okresního národního výboru v Poděbradech. Práce bude analyzovat činnost rady a pléna ONV Poděbrady v poválečném období let 1945–1948 a personální proměny ve vedení okresu odvíjející se od výsledků parlamentních voleb v květnu 1946 a od komunistického únorového převratu v roce 1948. Při zpracování práce budou využity srovnávací a analytická metoda. Výzkum bude prováděn na základě studia archivních pramenů uložených ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, tisku a odborné literatury.

BERTELMANN, Karel: Vývoj národních výborů do Ústavy 9. května. Praha 1965; FELCMAN, Ondřej: Výzkum poválečného politicko-správního vývoje východočeských regionů na hradecké univerzitě, Stopami dějin Náchodska 12. Náchod 2008, s. 227–244; JANÁK, Jan: Přehled vývoje ústavních a správních institucí v Československu od roku 1945. Praha 1972; KOCIAN, Jiří – SMETANA, Vít a kol.: Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří. Praha 2014; MATES, Pavel: Kapitoly z historie české veřejné správy v letech 1848–1989. Praha 1996; SCHELLE, Karel: Organizace veřejné správy v letech 1848–1948. Brno 1993; ŠMILAUEROVÁ, Eva: Poděbrady v proměnách staletí II. Praha 2005; TÁŽ: Správní vývoj a diplomatika písemností ONV v letech 1945-1960, Sborník archivních prací 32, Praha 1982.

Zadávací pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.
Oponent:	PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	30.11.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 28. 4. 2023

.....

Podpis autora práce

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat především vedoucímu práce, panu prof. PhDr. Ondřeji Felcmanovi, CSc., za ochotu a odborné vedení práce. Dále bych chtěl poděkovat zaměstnancům Státního okresního archivu v Nymburce se sídlem v Lysé nad Labem za vstřícnost a spolupráci.

Anotace

MUŽÍK, Pavel. *Politický a správní vývoj okresu Poděbrady v letech 1945–1948*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023, 63 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá politickým a správním vývojem středočeského okresu Poděbrady v letech 1945–1948, přičemž se soustředí na působení Okresního národního výboru v Poděbradech. Práce analyzuje činnost rady a pléna ONV Poděbrady v poválečném období let 1945–1948 a personální proměny ve vedení okresu odvíjející se od výsledků parlamentních voleb v květnu 1946 a od komunistického únorového převratu v roce 1948. Při zpracování práce byla využita srovnávací a analytická metoda. Výzkum byl proveden na základě studia archivních pramenů uložených ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, tisku a odborné literatury.

Klíčová slova

Československo, okres Poděbrady, ONV Poděbrady, rada a plénum ONV, Poděbrady, období 1945–1948, politický a správní vývoj.

Annotation

MUŽÍK, Pavel. *Political and Administrative Development of Poděbrady District in 1945–1948*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2023, 63 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with the political and administrative developments in the Central Bohemian District of Poděbrady in the years 1945–1948, primarily focused on the operation of the District National Committee in Poděbrady. The bachelor thesis analyses the activities of the council and plenary of the District National Committee in Poděbrady in the post-war period of 1945–1948 and the personnel changes in the leadership of the district derived from the results of the parliamentary elections in May 1946 and the communist coup in February 1948. The comparative and analytical methods were used in the preparation of the thesis. The research was based on the study of archival documents in the State District Archive in Nymburk, Lysá nad Labem, the press and professional literature.

Keywords

Czechoslovakia, the District of Poděbrady, the District National Committee in Poděbrady, council and plenary of the District National Committee, Poděbrady, period 1945–1948, political and administrative development.

Obsah

Úvod	8
1. Ustavení ONV v Poděbradech a jeho činnost v roce 1945	12
1.1. Poděbrady za povstání a po osvobození v květnu 1945	12
1.2. Ustavení ONV Poděbrady a proces oddělení se od Nymburska	17
1.3. Působení ONV Poděbrady v roce 1945	26
2. Volební rok 1946 a ONV Poděbrady	30
2.1. Činnost ONV Poděbrady na počátku roku 1946	30
2.2. Květnové volby do ÚNS	33
3. Povolební vývoj a rok 1947	36
3.1. Obnovený ONV v Poděbradech a jeho činnost do konce roku 1946	36
3.2. ONV Poděbrady a politický a správní vývoj na okrese v roce 1947	40
4. ONV Poděbrady v kritickém roce 1948	47
4.1. Cesta k „Vítěznému únoru“	47
4.2. Komunistický převrat a proměny ONV Poděbrady do voleb 1948	51
Závěr	58
Seznam zkratek	60
Seznam pramenů a literatury	61

Úvod

Politický a správní vývoj okresu Poděbrady v prvních poválečných letech je příležitostí proniknout do zlomových okamžiků tzv. třetí republiky očima jednoho polabského okresu. Analýzou proměn v okresním národním výboru a na okrese Poděbrady se práce snaží poskytnout co nejpřesnější obraz tohoto dramatického vývoje. Tehdejší události region velice poznamenaly a ovlivnily jeho směr na mnoho let. Práce usiluje odpovědět na řadu otázek tehdejšího vývoje. Výběr tématu ovlivnily osobní vazby k regionu a studijní zájem o historii poválečného období.

Okres Poděbrady byl ve sledované době středně velkým okresem nad 50 obcí, skládajícím se ze dvou soudních okresů, a to ze soudního okresu Poděbrady a soudního okresu Městec Králové. Nacházel se ve středolabské nížině přímo na toku řeky Labe, hospodářsky se jednalo o okres zemědělský, avšak Poděbrady samotné byly vyhlášeným lázeňským městem. Lázně byly ve městě založeny roku 1908 knížetem Filipem Arnoštem z Hohenlohe-Schillingsfürstu, těsně před první světovou válkou je od něj odkoupilo město. Kromě Poděbrad byly dalšími městy na okrese Městec Králové, Sadská a Pečky. Okresem probíhala síť významných dopravních cest z Prahy do Hradce Králové, Jičína a Jihlavy a z Kolína do Mladé Boleslavi.

Ještě do roku 1936 byl součástí okresu Poděbrady i soudní okres Nymburk, ten se ale od Poděbrad osamostatnil a založil vlastní okresní úřad. Po okupaci Československa nacistickým Německem došlo 1. července 1942 ke zrušení poděbradského okresu a k jeho sloučení právě s nymburským okresem. Obnovení samostatnosti okresu Poděbrady a návrat k jeho předmnichovským hranicím byl od té chvíle hlavním záměrem místních obyvatel a jejich politických představitelů pro období po válce.

Práce bude sledovat vývoj politického a správního dění na okrese v období let 1945–1948, tedy od národní revoluce proti nacistické okupaci až po komunistický převrat v roce 1948, tzv. „Vítězný únor“, i určitou kratší dobu po něm. Takto hodlá objasnit okolnosti znovuoústavení samostatné okresní správy, analyzovat průběh a výsledky volebního roku 1946, objasnit rozhodnutí ONV a sledovat personální změny v politických funkcích od osvobození do února 1948 i krátce po něm.

Bakalářská práce byla vypracována na základě studia archivních pramenů uložených ve Státním okresním archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, především výzkumem ve fondech Okresní národní výbor Poděbrady a KSČ – okresní výbor Poděbrady. Oba fondy jsou zpracované, veřejnosti přístupné, a obsahují množství zachovalých úředních knih a spisů podávajících podrobné svědectví o dění na okrese, a to z různých oblastí společenského života.

Primárním zdrojem pro výzkum se z dostupných dokumentů staly Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV, postihující detailní vhled do fungování poděbradského ONV, do jeho rozhodování, diskuzí a kontroverzí, a to v široké škále témat od běžných záležitostí hospodářských po dlouhé hádky o politických sporech. Ještě hlubší rozhled poskytují Presidiální spisy, které obsahují četné písemnosti z provenience poděbradského ONV, přičemž důležité jsou zejména zápisy ze schůzí ONV a jeho rady.

Získat poměrně dostatečné poznatky o dění uvnitř komunistické strany dovolují také dokumenty ve fondu KSČ – okresní výbor Poděbrady, zejména protokoly týkající se III., IV. a Mimořádné okresní konference KSČ, právě z let 1947 a 1948, které podávají svědectví o komunistické interpretaci tehdejších událostí. Obsáhlejší zdroj informací poskytly zápisy z Plenárních zasedání OV KSČ z let 1946–1948, které blíže zachycují situaci přímo na okrese prostřednictvím vystoupení komunistických členů ONV, v nichž reagovali na dění ve veřejné správě.

Přelomové období let 1945–1948 zachytily hned dvě místní kroniky. První, nazvaná Květen 1945, byla vydána jako zpráva přípravného Okresního národního výboru v Poděbradech o událostech mezi 3. a 16. květnem 1945 a je uložena ve fondu Archiv města Poděbrady. Druhá, Paměti města Poděbrad, je fakticky kronikou města Poděbrady pro léta 1938–1948 a je součástí fondu Městský národní výbor Poděbrady, který je jinak bohužel nepřístupný. Obě kroniky jsou digitálně dostupné na stránkách e-badatelny Státního oblastního archivu v Praze.

Roli hlavního komunikačního kanálu mezi ONV a občanstvem plnil nejprve věstník *Poděbradské zvěsti*, později nahrazen listem *Nové Poděbradsko*. Tyto noviny zpřístupňovaly konečné znění vyhlášky vydávané ONV, informace o fungování

politických stran, o místních organizacích veřejné správy, ale i o celorepublikových událostech. Obě tiskoviny jsou přístupné v SOkA Nymburk, avšak z *Poděbradských zvěstí* byly k dispozici pouze čísla z období mezi květnem a říjnem 1945 a z *Nového Poděbradska* čísla od listopadu 1946 do června 1948. Některé bližší informace týkající se například počtu obyvatel či zaměstnanců měst a obcí na okresech poskytují Zprávy Státního úřadu statistického Republiky československé z let 1946 a 1947.

Výzkum problematiky politického a správního vývoje okresu Poděbrady by se neobešel bez odborné literatury zabývající se činností národních výborů, z nichž je třeba jmenovat publikace Karla Bertelmana,¹ Jana Janáka,² Pavla Matese³ či Karla Schelleho,⁴ které se různým aspektům tématu podrobně věnují. Bližší poznání situace přímo na poděbradském okrese nabízí monografické práce autorů Evy Šmilauerové⁵ a Antonína Robka.⁶ Zlomovým obdobím květnových voleb roku 1946 se zabývá práce kolektivu autorů vedeného Jiřím Kocianem a Vitem Smetanou.⁷

Absolventi Univerzity Hradec Králové připravili a obhájili v semináři prof. Ondřeje Felcmana během posledních desetiletí řadu bakalářských i diplomových prací zaměřených na výzkum vývoje národních výborů ve vybraných okresech právě v poválečném období.⁸ Také tato bakalářská práce navazuje na tradici mapování činnosti okresních národních výborů analýzou politického a správního vývoje na poděbradském okrese. Za tímto cílem se inspiruje a využívá práce Barbory Petříčkové,⁹ Anety Divoké¹⁰ a Adély Gabrišové,¹¹ které seznamují s politickým a

---

¹ Karel BERTELMANN, *Vývoj národních výborů do ústavy 9. května (1945–1948)*, Praha 1964.

² Jan JANÁK – Jaromír KUBÍČEK, *Přehled vývoje ústavních a správních institucí v Československu od r. 1945: soupis pramenů a literatury*, Praha 1972.

³ Pavel MATEŠ, *Kapitoly z historie české veřejné správy v letech 1848–1989*, Praha 1996.

⁴ Karel SCHELLE, *Organizace veřejné správy v letech 1848–1948*, Brno 1993.

⁵ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005.

⁶ Antonín ROBEK, *Lázně Poděbrady, 1908–1978. Historický nástin*, Poděbrady 1978.

⁷ Jiří KOCIAN – Vít SMETANA a kol., *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014.

⁸ Ondřej FELCMAN, *Výzkum poválečného politicko-správního vývoje východočeských regionů na hradecké univerzitě*, *Stopami dějin Náchodska* 12, Náchod 2008, s. 227–244.

⁹ Barbora PETŘÍČKOVÁ, *Politický a správní vývoj okresu Kutná Hora v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2013.

¹⁰ Aneta DIVOKÁ, *Politický a správní vývoj okresu Jičín v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2012.

správním vývojem v blízkých okresech Kutná Hora a Jičín, anebo v poněkud více vzdálené Jaroměři.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř hlavních částí podle čtyř sledovaných let, 1945–1948, dále členěných do podrobnějších podkapitol. První kapitola přibližuje okolnosti vzniku Okresního národního výboru v Poděbradech v revolučním období května 1945, prochází červnovou ustavující schůzí a sleduje další činnost v tomto náročném roce. Zabývá se problematikou znovurozdělení okresu se sousedním okresem Nymburk, provázeného snahou některých obcí o připojení k okresu druhému, dále zastoupením povolených politických stran ve funkcích v rámci ONV a dalšími událostmi rezonujícími v politickém životě poděbradského okresu.

Druhá kapitola rozebírá události a kontroverze v prvních měsících roku 1946, předcházející blížícím se květnovým volbám do Ústavodárného Národního shromáždění. Analyzuje průběh a výsledky samotných voleb a srovnává je s výsledky v jiných okresech. Dopad voleb na složení poděbradského ONV a další vývoj do konce roku 1946 je již součástí kapitoly třetí, která kromě toho sleduje spolupráci stran Národní fronty napříč rokem 1947, ale právě i jejich nespolečnosti, například v několik let trvajícím sporu o národní správě podniku Novopramen Sadka v Sadské.

Poslední kapitola se nejprve věnuje událostem bezprostředně předcházejícím 25. únoru 1948. Soudí, zdali byl okres komunistickým převratem zaskočen, nebo se jednalo o vyústění dlouhodobější krize. Vnořuje se do průběhu samotného převratu a jeho vlivu na další události na okrese. Text pokračuje sledováním vývoje až do nových voleb v květnu roku 1948, kdy byl místní předseda ONV zvolen poslancem Národního shromáždění za Mladoboleslavský kraj a na funkci abdikoval, čímž symbolicky končí i práci sledovaný poválečný vývoj. Práce dále obsahuje seznam pramenů a literatury a seznam zkratk.

---

¹¹ Adéla GABRIŠOVÁ, *Politický a společenský vývoj okresu Jaroměř v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2019.

1. Ustavení ONV v Poděbradech a jeho činnost v roce 1945

1.1. Poděbrady za povstání a po osvobození v květnu 1945

Rozhodný postup spojeneckých vojsk roku 1944 vedl československý exil k otevření otázky o podobě místní správy na osvobozených územích. Vytvoření potřebné koncepce bylo několik měsíců brzděno rozdílnými představami londýnského a moskevského komunistického zahraničního odboje. Vzájemného kompromisu dosáhla obě odbojová křídla až v prosinci vydáním ústavního dekretu č. 18/1944 Úř. věst. o národních výborech a prozatímním národním shromáždění.¹² Představa organizovat správu do národních výborů se utvrdila přijetím a vyhlášením Košického vládního programu v dubnu roku 1945.¹³

V reakci na tento vývoj zformovali zmocněnci košické vlády v Poděbradech ještě v ilegálně nový správní orgán nazvaný revoluční národní výbor (RNV). Tvořilo ho 20 členů zastupujících všechny čtyři povolené politické strany účastníci se protifašistického odboje, jmenovitě komunistickou, národně socialistickou, sociálně demokratickou a lidovou. Předsedou RNV se stal uznávaný poděbradský občan MUDr. Ladislav Filip (bezpartijní odborník).¹⁴ Během dubna 1945 se výbor připravoval na blížící se osvobození, uvažoval nad vojenskými otázkami v kooperaci s odbojovou organizací Obrana národa a udržoval vztahy se zástupci okolních obcí, aby jim poradil s organizováním přípravy jejich národních výborů.

Zmíněným tématům se RNV věnoval i 2. května 1945 na poradě svolané do ordinace MUDr. Filipa.¹⁵ Jeho schůze se navíc zúčastnil i předseda vznikajícího okresního národního výboru (ONV) v Nymburce Ing. Boháč. Důvodem byla skutečnost, že poděbradský okres byl od roku 1942 začleněn pod okres nymburský, avšak místní s jeho obnovením po odchodu okupantů počítali. Tohoto dne zrána se však začala po Nymburce šířit zvěst o tom, že dělníci z dílen státních drah prý dostali rozkaz odebrat se domů a vyčkávat dalších pokynů, protože válka skončila. Dělníci

---

¹² Jan JANÁK – Jaromír KUBÍČEK, *Přehled vývoje ústavních a správních institucí v Československu od r. 1945: soupis pramenů a literatury*, Praha 1972, s. 67.

¹³ Pavel MATEŠ, *Kapitoly z historie české veřejné správy v letech 1848–1989*, Praha 1996, s. 24.

¹⁴ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 226.

¹⁵ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 3.

skutečně pracoviště opustili a odebrali se do ulic, kde začali tvořit hloučky strhávající německé nápisy a říšské vlajky. Dokonce i lidé zaměstnaní při zákopových pracích u Nymburka zahájili stávkou a odmítli dále pracovat.¹⁶ Spojky na kolech a v autech pak tyto informace bleskově předaly i do Poděbrad, avšak přibarvené o zvěst, že sovětská armáda je právě na cestě do Nymburka a je od něj vzdálená pouhých 20 kilometrů.¹⁷

Radostné novinky zapříčinily v Poděbradech vlnu spontánních oslav. Občané vyšli do ulic s československými vlajkami, kterými ozdobili i sochu krále Jiřího na náměstí. Pro RNV a pro přítomnou německou posádku ale znamenaly zmíněné události šok a nejistotu. Předseda RNV MUDr. Filip proto okamžitě svolal schůzi výboru do poděbradské radnice, během které společně s ostatními členy vyšel z ilegality a zorganizoval českou deputaci k Němcům. On sám se následně odebral na náměstí konejšit dav, a deputace tvořená Josefem Tamchynou, JUDr. Pavlem Kárníkem a plukovníkem generálního štábu Prácheňským se vydala na zámek vyjednávat s velitelem německé posádky podplukovníkem Schusterem. Němci se nejprve ujistili, že se Rudá armáda skutečně takovou rychlostí neblíží, a že pověsti o kapitulaci Německa nejsou pravdivé.¹⁸ I přesto předal pplk. Schuster správu města do rukou RNV,¹⁹ přičemž deputace přistoupila na následující podmínky:

„Říšské vojsko nepoužije zbraně za těchto předpokladů:

- 1. Bude zachován klid a pořádek.*
- 2. Říšská vlajka nesmí být pohaněna a musí viset na svém místě (byly to smuteční vlajky v důsledku úmrtí vůdce Adolfa Hitlera).*
- 3. Němečtí vojáci nesmí být uráženi a německým občanům nesmí být ubližováno.*
- 4. Vlajky Československé republiky a zejména také rudé vlajky nesmí být vyvěšovány“.*²⁰

Různé zdroje ale uvádí, že československé vlajky nadále viset směly.²¹ Dokonce nebyl rozehánán ani dav oslavující svobodu, ale musel se přesunout na dvůr u

¹⁶ SOkA Nymburk, f. Městský národní výbor Poděbrady, Kronika města 1938–1948, s. 61.

¹⁷ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 4.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ SOkA Nymburk, f. Městský národní výbor Poděbrady, Kronika města 1938–1948, s. 62.

²⁰ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 4.

²¹ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 219.

sokolovny. Tam lidé pokračovali v manifestaci a slova se znovu ujal MUDr. Filip, aby se pokusil občanům situaci vyjasnit. Bohužel touto dobou projížděl Poděbrady vlak SS, jehož posádka se zděsila pohledem na vyvěšenou československou výzdobu. Jeden z tanků proto z nádraží přešel k sokolovně, kde zaujal palebné postavení, a požadoval odstranění především rudé vlajky, o jejíž přítomnosti na manifestaci není jasno (prý se mohlo jednat pouze o jakýsi červený hadr, kterým nějaký mládenec mával na dvoře sokolovny).²²

V podvečer byli zástupci RNV znovu pozváni na radnici, kde je protektorátní vládní komisař města Poděbrady JUDr. Wilhelm Messner (zároveň také přednosta německého oddělení okresního úřadu v Nymburce) zpravil o tom, že v Nymburce již panuje úplný pokoj, a aby se dav do hodiny rozešel i v Poděbradech.²³ Tak bylo tentokrát už skutečně zakázáno vyvěšovat československé vlajky a občané se vrátili domů. Ten večer přijelo do Nymburka a do Poděbrad jičínské Gestapo, ale pouze zbavilo JUDr. Messnera a nymburského okresního hejtmana Bažanta některých funkcí.²⁴

Díky bleskové reakci RNV se události 2. května obešly bez krveprolití a jediným násilným incidentem bylo zranění dvou osob na nádraží německými vojáky potom, co se pokusili sejmut říšskou vlajku.²⁵ Zvěsti pocházející z nymburských ulic o konci války ale neovlivnily pouze samotný Nymburk a sousední Poděbrady – tyto pověsti například spustily podobné události také v Jičíně, kde místní vyšli do ulic a začali strhávat a pošlapávat říšské vlajky, dokud se dav nerozprchl po zásahu německé posádky.²⁶

O dva dny později byl v průběhu schůze RNV v domě Jaroslava Peřiny ustaven místní národní výbor (MNV) a Josef Tamchyna s JUDr. Kárníkem byli pověřeni sestavením ONV.²⁷ Kvůli tomu uspořádal ještě ten večer ve svém domě JUDr. Kárník další schůzi, při níž se společně se zástupci ostatních MNV ze soudních

---

²² SOkA Nymburk, f. Městský národní výbor Poděbrady, Kronika města 1938–1948, s. 62.

²³ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 5.

²⁴ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 220.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Aneta DIVOKÁ, *Politický a správní vývoj okresu Jičín v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2012, s. 12.

²⁷ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 5.

okresů Poděbrady a Městec Králové dohodli definitivně ustavit ONV 5. května. To ještě netušili, že se 5. května spustí květnová revoluce na plné obrátky.

Toho dne brzy po poledni přišla rozhlasem zpráva, že se v Praze začalo bojovat. Poděbradští občané znovu vyšli do ulic a začali provolávat slávu Československé republiky a prezidentu Benešovi. Německý velitel pplk. Schuster vyzval předsedu MNV MUDr. Filipa k jednání, při kterém se obě strany zavázaly nepoužít střelných zbraní.²⁸ MNV a odbojová organizace Obrana národa, se kterou už RNV od dubna úzce spolupracoval, nadále vyzývaly německou posádku k úplnému složení zbraní. Němci se ale Čechům nevzdali, a až 8. května po německé kapitulaci vyklidil pplk. Schuster se svojí posádkou město urychleně sám.²⁹ Po odjezdu Němců se na zámku slavnostně vztyčila československá vlajka.

MNV zasedal celý den na poděbradské radnici a převrat organizoval. Byla zajištěna česká stráž všech důležitých objektů ve městě, JUDr. Kárník se na radnici ukázal v uniformě a prohlásil se novým hejtmanem poděbradského okresu. JUDr. Messner se přišel na radnici rozloučit, a když byl během jeho návštěvy vyfotografován, reagoval česky „*Jestli to přežiju, nezapomeňte mi poslat obrázky*“.³⁰ Dny po 5. květnu se už bez potyček neobešly. Na jedné straně se německá vojska stále častěji zaplétala do střetů s místními povstalci, kteří budovali barikády a vyzývali Němce ke složení zbraní. Například hned 6. května bylo hlášeno střílející německé auto v Pečkách, týž den rozezlený oddíl SS v Dymokurech strhal z některých obyvatel šaty a vyhrožoval jim smrtí.³¹ O den později 7. května došlo k incidentu v Sadské, při němž se Němci neúspěšně pokoušeli prostřílet skrze barikádu.³² Nejhorším střetnutím přímo v Poděbradech byla velká přestřelka 9. května, už za přítomnosti Rudé armády, při níž byl zabit student Karel Hampl a 42 německých vojáků.³³

Na straně druhé začaly davy místních svévolně zatýkat a trestat kolaboranty a jiné spoluobčany, kteří se provinili proti národní cti. Dne 7. května proto nechal MNV

---

²⁸ SOkA Nymburk, f. Městský národní výbor Poděbrady, Kronika města 1938–1948, s. 63.

²⁹ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 221.

³⁰ SOkA Nymburk, f. Městský národní výbor Poděbrady, Kronika města 1938–1948, s. 63.

³¹ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 6.

³² Tamtéž s. 7.

³³ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 223.

zřídit Národní soud očisty, jehož členy tvořili kněží, právníci a bezúhonní občané.³⁴ Za největšího provinilce byl považován kolaborant Antonín Korec, který působil jako velitel technické nouzové pomoci (Technische Nothilfe) a měl být obávaný pro své styky s gestapem.³⁵

V předvečer příjezdu Rudé armády zamávala okresem zpráva, že přes něj utíká Karl Hermann Frank. Ačkoliv byly místní bezpečnostní složky mobilizovány a prohledaly všechny údajné skrýše, K. H. Franka nenašly. Odpoledne 9. května už sovětská vojska projížděla Poděbrady směrem na Prahu.³⁶ Nadšené vítání osvoboditelů mezi 9. a 12. květnem narušily zprávy o chování Rudé armády k místním obyvatelům, avšak palčivější otázkou pro místní správu byla problematika zásobování. To málo, co na okrese bylo, sebou odváželi Sověti, a hrozil nedostatek potravin.³⁷

Národní výbor neměl na starosti pouze místní obyvatele a Rudou armádu, ale navíc i v nedalekém Velkém Zboží umístěný zajatecký tábor Němců, ve kterém mohlo být až 11 000 osob.³⁸ Kromě nich v Poděbradech zůstávalo okolo 450 těžce raněných a nemocných německých vojáků a okresem procházeli osvobození zajatci spojeneckých vojsk a navracející se vězni z koncentračních táborů. MNV situaci nejprve řešil 8. května snížením přidělu potravin všem Němcům na tu míru, jakou dostávali vězni v Terezíně.³⁹ Na apel příjíždějící sovětské armády ale museli přiděly německých zajatců znovu zvýšit. Posléze se začalo s veřejným vyvářením obědů v místních stravovacích zařízeních – například v pivovarské restauraci navařili z vlastních zdrojů až pro 5000 osob. Zásobování potravinami totiž národní výbor zajistit dokázal, ale potíží byla kapacita pro jejich zpracování a distribuci. Když už se zdálo, že potraviny na okrese skutečně začnou docházet, přišla pomoc od Správy spojených národů pro pomoc a obnovu (UNRRA).⁴⁰

---

³⁴ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 226.

³⁵ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 5.

³⁶ Tamtéž s. 8.

³⁷ Tamtéž s. 9.

³⁸ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 227.

³⁹ SOkA Nymburk, f. Městský národní výbor Poděbrady, Kronika města 1938–1948, s. 74.

⁴⁰ Tamtéž s. 75.

1.2. Ustavení ONV Poděbrady a proces oddělení se od Nymburska

Po většinu trvání první československé republiky se politický okres Poděbrady skládal ze třech soudních okresů, jmenovitě Nymburka, Poděbrad a Městce Králové. Roku 1936 byl nymburský okres od Poděbradska oddělen a vytvořil vlastní správní jednotku. V období protektorátu se ale německé okupační úřady rozhodly tyto dva okresy znovu spojit, což naplnily v červenci roku 1942.⁴¹ Tentokrát se okresním městem stal Nymburk. Odbojně naladění občané však nepřestali věřit v návrat předmnichovských poměrů, a proto už v době před 5. květnem 1945 připravovali vznik ONV Poděbrady.

Ustavení vlastního ONV bylo jednou z otázek, kterou se zástupci poděbradského RNV zabývali na poradě svolané 2. května MUDr. Filipem do jeho ordinace.⁴² Schůze se zúčastnil i předseda připravovaného ONV v Nymburce Ing. Boháč, který při té příležitosti předal pověření k sestavení ONV Poděbrady od československé vlády v Košicích těm osobám, které RNV pro tento úkol vybral. Zmíněnou legitimaci obdrželi Josef Tamchyna, generální tajemník sladařského průmyslu, a MUDr. Ladislav Filip, předseda RNV Poděbrady. Ten však později namísto sebe pověřil povinnostmi sestavení ONV JUDr. Pavla Kárníka. Na Královéměstecku byl tímto jednáním pověřen Josef Zvěřina, řídicí učitel z Dlouhopolska.⁴³

Dne 4. května byl ustaven poděbradský MNV a zmocněnci pro sestavení ONV se dohodli, že stejně učiní 5. května.⁴⁴ Vypuknutí národní revoluce tomu ale zabránilo. Někteří z kandidátů nyní pracovali na MNV a pohnutá doba zabraňovala i jiným činnostem vedoucím ke zřízení ONV. Navzdory tomu JUDr. Kárník v přípravě ONV i nadále pokračoval. Ještě 5. května odcestoval na ONV v Nymburce a vyžádal si od tamějšího předsedy Ing. Boháče a následně i od pléna pověření zabývat se veškerou činností, která přispěje k zprovoznění okresního úřadu v Poděbradech.⁴⁵ Jeho prvním cílem bylo obnovit okresní četnictvo, avšak hlavní kandidát na místo velitele, Pešata, na něj z politických důvodů nastoupit nemohl. ONV v Nymburce měl k jeho

---

⁴¹ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 208.

⁴² SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 3.

⁴³ Tamtéž s. 10.

⁴⁴ Tamtéž s. 5.

⁴⁵ Tamtéž s. 6.

jmenování výhrady, jelikož prý před patnácti lety nevhodně zasahoval proti stávkujícím dělníkům. JUDr. Kárník oponoval tím, že Pešata byl za války perzekuován a je obecně dobrým četníkem. Kvůli této roztržce byl JUDr. Kárník nucen úřadovat přímo na četnické stanici, kde sám rozhodoval o otázkách bezpečnosti. Dokonce zde mezi 5. a 9. květnem přespával.

Vytvoření ONV bránilo i mnoho dalších překážek. Pro umístění administrativního aparátu scházely vhodné místnosti, zařízení a úředníci.⁴⁶ Situaci nepomáhala ani procházející Rudá armáda, která rovněž potřebovala ubytování pro své vojáky. Původní budova okresního hejtmanství na Riegrově náměstí v Poděbradech byla nyní sídlem městského elektrického podniku, okresního cestmistra, okresního soudu, úřadu práce a zdravotního referenta.⁴⁷ Za těchto okolností byl návrat okresního úřadu prozatím nemožný, a proto byly 10. května prohlédnuty místnosti v zámku na druhém nádvoří, nedávno opuštěné německou posádkou. K alespoň dočasnému umístění ONV došlo až 15. května pronajmutím 2. a 3. patra zámku od poděbradských lázní.⁴⁸ Tyto prostory však byly prázdné a nepříliš vyhovující. Technické oddělení muselo nainstalovat výtah na uhlí a nastěhovat vybavení převzaté z německých bytů a německé školy. Poděbrady ani nemohly počítat se zapracovaným personálem z Nymburka, jelikož zdejší úřad měl sám nedostatek pracovníků.⁴⁹

Ačkoliv se s nymburským ONV ohledně založení samostatného okresu poděbradského jednalo od samého počátku, oficiální souhlas se zřízením okresního úřadu v Poděbradech z Nymburka vzešel až s usnesením z 12. května.⁵⁰ Znovu pověřili vrchního komisaře politické správy JUDr. Pavla Kárníka prováděním veškerých akcí nutných pro uvedení úřadu vchod, avšak souhlas se založením okresu byl doprovázen výhradou, že opatření bude schváleno příslušnými úředními činiteli. Kvůli tomu JUDr. Kárník 14. května odcestoval na Zemský národní výbor (ZNV) v Praze, kde dostal od šéfa presidia zemského úřadu Dr. Krechta ujištění, že obnova

---

⁴⁶ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 10.

⁴⁷ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 1. schůze pléna ONV 4. 6. 1945.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 353, karton č. 8, Presidiální spisy 1945, 13.

okresu nastane automaticky, jakmile dojde k ustavení ONV. To ale zástupcům vznikajícího poděbradského ONV nestačilo a hned 17. května vyslali JUDr. Kárníka společně s Josefem Tamchynou znovu intervenovat u ZNV v Praze, a posléze navíc i u ministerstva vnitra u pověřence Dr. Vyhnanovského. Ten je opět ujistil, že není potřeba žádného dodatečného potvrzení, a že se okres obnoví automaticky ihned po utvoření ONV.⁵¹

JUDr. Kárník dokázal společně s ostatními pověřenci pro sestavení ONV zajistit pro okresní správu oficiální potvrzení, umístění a vybavení, ale ani nyní nebylo samotné ustavení ONV přímočaré. Členové komunistické strany (KSČ) totiž požadovali, aby měli v ONV mimořádné zastoupení, „*tak jak se domnívali, že jim podle jejich významu přísluší*“.⁵² Debatu o tom vedly všechny čtyři povolené politické strany a dohody dosáhly teprve potom, co poskytly KSČ o jeden mandát více na úkor strany lidové (KSČ jich tak měla sedm, kdežto strana lidová pouze pět). Toto politikaření protáhlo založení poděbradského ONV a společně s ním i obnovu politického okresu Poděbrady až do začátku června. Touhu obyvatel po obnovení samostatného okresu dokazovala i petice za znovuzřízení úřadu, kterou zmocněnci pro ONV během května sesbírali.⁵³

Dne 4. června 1945 v devět hodin dopoledne ve třetím patře poděbradského zámku konečně došlo k ustavující schůzi ONV Poděbrady.⁵⁴ Prvním čestným předsedou se stal jeho nejstarší člen Ondřej Valehrach ze Sadské (KSČ), který vzpomenukl padlé v boji. ONV se skládal z 24 členů ze čtyř povolených politických stran. Jejich zastoupení ale nebylo paritní, jak je zmíněno v předchozím odstavci. Strana lidová se pokusila svého mandátu ztraceného ve prospěch KSČ znovu domáhat, ale bezúspěšně. Lidovci neměli na okrese mnoho sil a například ani na MNV v Činěvsi nemohli najít dostatek svých straníků.⁵⁵ Složení ONV proto vypadalo následovně – za KSČ v něm působili J. Havelka, L. Gregor (náhrada z pověření okresního výboru (OV) KSČ za rezignujícího O. Valehracha), J. Plhal, F.

---

⁵¹ SOkA Nymburk, f. Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945, s. 11.

⁵² Tamtéž s. 10.

⁵³ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 353, karton č. 8, Presidiální spisy 1945, 13.

⁵⁴ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 1. schůze pléna ONV 4. 6. 1945.

⁵⁵ Tamtéž.

Šidvic, V. Netřebický, J. Němec a J. Steklý; za sociální demokraty J. Zvěřina, F. Krejčík, V. Manhart, K. Řehák, J. Joukl a A. Kukul; za stranu lidovou J. Macháček, F. Jurák, J. Bosák, F. Vejr a O. Čejka; konečně za národní socialisty J. Fajman, A. Kejzlar, V. Bašta, J. Jirsák, F. Slavík a R. Müller.⁵⁶ Ačkoliv může neparitní zastoupení stran vzbuzovat otázky, nejednalo se o výjimečnou situaci. V některých národních výborech jednoduše nekomunistické strany nenašly dostatek straníků, aby výbor obsadily, nebo neměly v porovnání s aktivní komunistickou stranou dostatečný vliv.⁵⁷

Hlavním programem schůze byla volba rady, předsedy a místopředsedů (náměstků) ONV dle směrnic ministerstva vnitra z 19. května 1945, odst. 16. Nejprve proběhla volba osmičlenné rady ONV. Zastoupení v radě paritní bylo a složení členů vypadalo následovně. Za stranu KSČ byli zvoleni prof. Jan Plhal a Ladislav Gregor. Za sociální demokraty v radě působili Václav Manhart a Josef Zvěřina. Stranu národně socialistickou zastupovali Jaroslav Fajman a Josef Jirsák a stranu lidovou ThDr. František Jurák a Oldřich Čejka. Všichni byli zvoleni jednomyslně všemi přítomnými.⁵⁸

Novým předsedou se stal prof. Jan Plhal a převzal řízení schůze. Nejprve vzpomněl spoluobčany trpící v koncentračních táborech; následně se přešlo k volbě místopředsedů. Prvním místopředsedou se stal národní socialista Jaroslav Fajman, druhým sociální demokrat Václav Manhart a třetím lidovec ThDr. František Jurák. Volby proběhly aklamací a jednomyslně. Následně si ONV vyslechl referát JUDr. Pavla Kárníka o obnově okresního úřadu, ve kterém vzpomínal na veškeré útrapy, které obnovu provázely: „*Dnešním ustanovením okresního národního výboru se zároveň obnovuje okres Poděbrady v hranicích soudního okresu Poděbrady a Městec Králové, jako před přenesením do Nymburka, protože toto spojení bylo z hlav německých okupačních úřadů a považováno v československé republice za neplatné*“.⁵⁹ Kromě toho oznámil, že kancelářské zařízení převezené za okupace do

---

⁵⁶ *Poděbradské zvěsti* roč. I., č. 3, 7. 6. 1945.

⁵⁷ Karel BERTELMANN, *Vývoj národních výborů do ústavy 9. května (1945–1948)*, Praha 1964, s. 108.

⁵⁸ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 1. schůze pléna ONV 4. 6. 1945.

⁵⁹ Tamtéž.

Nymburka bude žádáno zpět společně s okresní agendou. Dále bylo ustanoveno, že plénum se bude scházet pravidelně každou sobotu a rada každou středu.

Zbytek schůze byl věnován najímání okresních zaměstnanců a zřizování kanceláří OV politických stran. Zřizování komisí se ONV věnoval až v průběhu června, poněvadž prozatím postrádal potřebnou agendu a zodpovědnosti z Nymburka přebíral postupně. Jelikož byl poděbradský ONV ustaven skoro o měsíc později než v jiných okresech, mohl být sestaven na základě obnovených ministerských směrnic a vyhnul se tak reorganizaci, kterou musel projít například ONV v Kutné Hoře.⁶⁰

Ustavením ONV Poděbrady ale proces oddělení se od Nymburska neskončil. Dne 9. června vzal ONV na vědomí zprávu o intervenci konané o dva dny dříve v Praze, kdy zástupci nymburského okresu požadovali podstoupení obcí Sadská, Hradištka, Písty a Zvěřinku do správního obvodu okresu Nymburk.⁶¹ Tím byla celistvost a funkčnost samostatného okresu Poděbrady zpochybněna, a proto zástupci ONV hledali cestu, jak svou suverenitu prosadit. Po delší debatě dne 16. června bylo na návrh člena ONV JUDr. Müllera usneseno vypracovat memorandum adresované československé vládě, v němž by byly zdůvodněny všechny okolnosti, týkající se opětovného zřízení okresního úřadu v Poděbradech. Například předseda ONV prof. Jan Plhal konstatoval, že: „*všeobecným přáním občanstva poděbradského i královéměsteckého jest, aby v Poděbradech okresní úřad byl opět znovu zřízen*“.⁶² Poděbradský MNV jako důkaz poskytl letáček, v němž občanstvo: „*kategoricky žádá, aby okresní úřad, nacistickou okupací uloupen, byl opět navrácen*“.⁶³ Memorandum měla k předsedovi vlády, ministru vnitra a předsedovi ZNV osobně doručit delegace složená ze sedmi členů ONV a ze šesti dalších delegátů zastupujících MNV v Poděbradech, Městci Králové, Sadské a v Pečkách. Strany Národní fronty (NF) se shodly, že podniknou veškeré kroky, které povedou

---

⁶⁰ Barbora PETŘÍČKOVÁ, *Politický a správní vývoj okresu Kutná Hora v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2013, s. 15.

⁶¹ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 2. schůze pléna ONV 9. 6. 1945.

⁶² SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 3. schůze pléna ONV 16. 6. 1945.

⁶³ Tamtéž.

k právoplatnému potvrzení samostatnosti a celistvosti poděbradského okresu československou vládou.⁶⁴

Intervence se odehrála v pondělí 18. června a o jejím příznivém výsledku referoval místopředseda Fajman na schůzi rady 20. června. Delegace si vymohla na ZNV výnos, který úředně stvrzoval ustavení ONV a znovuzřízení okresu Poděbrady.⁶⁵ Dokument byl obratem zaslán na ONV v Nymburce společně se žádostí o navrácení spisové agendy.⁶⁶ Schůze se později zúčastnil i předseda nymburského ONV Ing. Boháč a oznámil, že: „*nejsou činěny z jejich strany žádné překážky, avšak konstatuje, že rozluka okresního úřadu v Nymburce, zejména spisová a personální, nemohla býti ihned provedena, avšak nyní že musí býti rozřešena ve vzájemné důvěře a dohodě obou úřadů*“.⁶⁷ Zástupci obou institucí se dohodli, že s rozdělováním agendy začnou 1. července a ujme se ho vedoucí úřadu JUDr. Pavel Kárník. Zároveň se shodli, že veřejnost budou o rozdělení informovat vyhláškou vydanou společně oběma ONV.⁶⁸

Na stejné schůzi však zazněl referát o tom, že si MNV obcí Sadská, Pisty, Milčice a Zvěřínek připojení pod správu ONV Nymburk přejí. Na to předseda Plhal reagoval tím, že: „*korekci hranic nebude nijak bráněno, bude-li zajištěn nesporný zájem občanské veřejnosti. Není ale nyní, kdy se tvoří hranice československé republiky aktuální, hýbati se stávajícími hranicemi okresními, neboť má platit stav k roku 1938*“.⁶⁹ Ačkoliv by se mohlo zdát, že se zástupci obou úřadů na návratu do původního stavu shodli, příslib budoucí korekce hranic znamenal začátek soupeření o vliv ve sporných obcích.

To se projevilo o tři dny později, kdy byl z Nymburka zaslán první návrh společné vyhlášky o rozdělení okresu.⁷⁰ ONV v Nymburce sice v první části připustil

---

⁶⁴ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 3. schůze pléna ONV 16. 6. 1945.

⁶⁵ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 353, karton č. 8, Presidiální spisy 1945, 57.

⁶⁶ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 3. schůze rady ONV 20. 6. 1945.

⁶⁷ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 3. schůze rady ONV 20. 6. 1945.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 4. schůze pléna ONV 23. 6. 1945.

návrat do původních hranic tak, jak existovaly k 30. září 1938, zároveň ale v dalších odstavcích oznámil jednání o oddělení obcí Sadská, Zvěřínek, Písty, Hradištko, Nové Zámky, Ledečky, Lhota Viničná a Břístev a o jejich připojení k okresu Nymburk.⁷¹ Sporných obcí bylo více a tentokrát byl požadavek rozšířen i na ně. ONV Poděbrady proto chtěl znění textu pozměnit tak, aby byl akcentován vliv německé okupace na spojení okresů a aby jakékoliv posuny hranic mezi okresy byly podmíněny plebiscitním hlasováním.⁷² Na schůzi rady 27. června za účasti zástupců nymburského ONV prošla vyhláška další revizí, po které byla zmínka o plebiscitech vyškrtuta, aby nevzbuzovala odstředivé tendence i v jiných obcích na okrese.⁷³ Předseda Plhal ale pro případ, že by k nějakému oddělování dojít mělo, na jejich provedení i nadále trval.⁷⁴ Oba úřady se následně dohodly, že 4. července vyšlou delegaci k ministerstvu financí, vnitra a spravedlnosti, aby zjistili jejich názor na věc. Tato intervence se ale neuskutečnila.

Když předseda poděbradského ONV o zamýšlené delegaci informoval plénum na pravidelné schůzi 30. června, člen rady Ladislav Gregor podotkl, že zástupci ONV Nymburk už nyní provádějí v Sadské a okolí agitaci za účelem získání obyvatelstva těchto obcí pro připojení k Nymburku.⁷⁵ To bylo porušení dohody, proto se ONV se usnesl vypracovat písemný protest, jež měl na ZNV osobně doručit člen rady Josef Franc.⁷⁶ Napětí se dále zvýšilo, když 7. července MNV v Sadské podal na ONV žádost o propuštění z okresu Poděbrady, jelikož se připojuje k okresu Nymburk.⁷⁷ Na to místopředseda Fajman navrhl uspořádat zájezd do Sadské u příležitosti zdejších oslav návratu repatriantů, při kterém bude MNV navrhnuťo autobusové spojení

---

⁷¹ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 353, karton č. 8, Presidiální spisy 1945, 5.

⁷² SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 4. schůze pléna ONV 23. 6. 1945.

⁷³ ONV se totiž obával, že by obce Běrunice či Skochovice mohly požadovat připojení k okresům Nový Bydžov a Chlumeck nad Cidlinou.

⁷⁴ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 4. schůze rady ONV 27. 6. 1945.

⁷⁵ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 5. schůze pléna ONV 30. 6. 1945.

⁷⁶ Ten už 9. června nahradil v radě Josefa Jirsáka.

⁷⁷ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 5. schůze rady ONV 7. 7. 1945.

s Poděbrady.⁷⁸ Účast na této akci ale zamýšlel i ONV v Nymburce. Ten poděbradskou delegaci obzvláště urazil tím, že MNV v Sadské nařídil vydat vyhlášku, která nezaměstnaným osobám prikazovala hlásit se na úřadu práce nikoliv v Poděbradech, ale v Nymburce, „což je zřejmé a neoprávněné zasahování do kompetence poděbradského okresního národního výboru“.⁷⁹ Místopředseda ThDr. Jurák proto navrhl pověřit Ladislava Gregora ze Sadské vyšetřením dané situace a zajištěním vyhlášky jako důkazu pro připravovanou stížnost na ZNV. Sadská ale nebyla jedinou odbojnou obcí. Dne 18. července dorazily na ONV žádosti o připojení k Nymburku od MNV v Hradištku a v Leděčku-Lhotě Viničné.⁸⁰ Na jejich přípisu ONV reagoval pouze upozorněním, že co se týče hranic poděbradského okresu, trvá stav z roku 1938, a MNV by se měly zamyslet nad tónem, se kterým se na ONV obrací.

Poněvadž nymburský ONV nepřestal s agitací za připojení zmíněných obcí k okresu Nymburk, přišel 22. srpna místopředseda Fajman s návrhem, aby členové ONV Poděbrady uspořádali v Sadské veřejnou schůzi, „na níž by se objektivně vysvětlily výhody obce Sadské s okolím, plynoucí z jejich příslušnosti k okresu Poděbrady“.⁸¹ To ale bylo naposledy, kdy se ONV touto otázkou v roce 1945 zabýval. Obce se znovu ozvaly až 16. ledna 1946, kdy člen ONV Ondřej Valehrach ze Sadské⁸² v souvislosti s debatou o finančním stavu okresního hospodářství vysvětlil, že: „skutečně hospodářský spád města Sadské jest větší do Nymburka než do Poděbrad, jakož i komunikační spojení Sadské s Nymburkem jest výhodnější než s Poděbrady“.⁸³ Místopředseda Fajman celou diskuzi ukončil tím, že podle informací získaných při předchozích intervencích na ústředních úřadech v Praze nepřicházejí do budoucna žádné změny hranic vůbec v úvahu. Referát na toto téma z 6. února ale

---

⁷⁸ Hlavním argumentem pro rozluky s Poděbrady byla hospodářská provázanost sporných obcí s Nymburkem. Nymburk byl průmyslovým centrem a mnoho obyvatel sem dojíždělo za prací. ONV se proto snažil obce přeorientovat například zlepšením dopravní provázanosti s Poděbrady.

⁷⁹ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 6. schůze pléna ONV 14. 7. 1945.

⁸⁰ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 6. schůze rady ONV 18. 7. 1945.

⁸¹ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 9. schůze pléna ONV 22. 8. 1945.

⁸² Ten se na ONV vrátil na podzim roku 1945.

⁸³ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 1. schůze pléna ONV 16. 1. 1946.

potvrdil, že ani potom Nymburk ve svých snahách neustal. Poděbradský ONV se cítil nucen znovu intervenovat přímo u předsedy ZNV a předložit mu všechny doposud nasbírané důkazy o nevhodném jednání nymburského ONV.⁸⁴

Otázkou korektury hranic se ONV v Poděbradech ve sledovaném období znovu nezabýval. Během let 1946 a 1947 oba okresní úřady, i přes různé drobné spory, dovedly své rozdělení do konce.⁸⁵ Všechny strany NF v tomto dlouhém sporu se sousedním okresem spolupracovaly a zastávaly stejné stanovisko, i když se u jiných záležitostí už tehdy projevovala jejich rozdílnost. Zřejmě v tom mohla hrát roli loajalita k jejich okresu a snaha poděbradských politiků udržet si funkce a s nimi i podíl na moci. V obou okresech zastávala vedoucí pozice komunistická strana a soupeření mezi nimi tudíž nemohlo mít větší politický přesah.

---

⁸⁴ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 4. schůze rady ONV 6. 2. 1946.

⁸⁵ V těchto letech se oba ONV zabývaly například finančním rozdělením, navrácením zbývajících spisové agendy či jednotlivými nedořešenými detaily (navrácení zabavených loveckých zbraní z Nymburka jejich majitelům v poděbradském okrese, navrácení psacích strojů...)

1.3. Působení ONV Poděbrady v roce 1945

Navzdory tomu, že ustavující schůzi ze 4. června starosti týkající se rozdělení okresů Poděbrady a Nymburk neustaly, národní výbor usilovně pracoval na řešení všech důležitých otázek poválečné obnovy svého okresu. Oficiálně byl samostatný okres Poděbrady obnoven až 1. července 1945, kdy započal svoji činnost i úřad ONV,⁸⁶ ale správou okresu se zabýval už před tím. Jedním z prvních kroků bylo 6. června převzetí správy nad hospodářskými družstvy podle směrnic ministerstva zemědělství, jelikož vedení družstev tvořili převážně příslušníci nyní zakázané Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu.⁸⁷

Důležitou otázkou fungování úřadu bylo zřízení komisí při ONV. Nejprve o nich rada jednala 13. a 20. června, ale plénu byl v této věci předložen první závazný návrh až na schůzi 23. června. Ten počítal se zřízením osmi komisí s paritním zastoupením stran:

komise pro veřejnou správu: Václav Manhart (ČSSD)

komise samosprávná: Jan Plhal (KSČ)

komise zemědělská: Oldřich Čejka (ČSL)

komise pro vázané hospodářství: Josef Zvěřina (ČSSD)

komise justiční: Josef Franc (ČSNS)

komise finanční, národní správy, rolnická: Jaroslav Fajman (ČSNS)

komise kulturní: Ladislav Gregor (KSČ)

komise ze zástupců Městce Králové pro v. v. nemocnici a moštárnu v Městci Králové: František Jurák (ČSL).⁸⁸

Jednotlivé strany pak měly přijít s návrhy dvou členů pro každou komisi. Počet osmi komisí byl v průběhu roku akceptován jako nejlepší, avšak rozsah jejich

---

⁸⁶ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 353, karton č. 8, Presidiální spisy 1945, 88.

⁸⁷ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 1. schůze rady ONV 6. 6. 1945.

⁸⁸ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 4. schůze pléna ONV 23. 6. 1945.

pravomocí byl dále přehodnocován. Dne 16. srpna předseda Plhal referoval o schůzi předsedů ONV na ZNV v Praze, kde bylo nařízeno, aby při každém ONV byl ustanoven referent bezpečnostní, osidlovací, průmyslový a živnostenský.⁸⁹ Reorganizaci byla věnována schůze 29. srpna, při níž bylo nejprve navrženo komise dále rozdělit a zřídit jich tak celkem čtrnáct, ale nakonec došlo jen k přerozdělení jejich kompetencí.⁹⁰ ONV se reorganizaci komisí věnoval ještě na schůzích po volbách do PNS na začátku října 1945, jejichž výsledkem bylo rozdělení komisí takto:

komise bezpečnostní: referent Jan Plhal (KSČ)

komise zásobovací: referent Josef Joukl (ČSSD)

komise zemědělská: referent Oldřich Čejka (ČSL)

komise finanční a personální: referent Jaroslav Šmic (KSČ)

komise sociálně zdravotní a kulturně školská: referent František Jurák (ČSL)

komise samosprávních: referent Josef Franc (ČSNS)

komise veřejnoprávní: referent Václav Manhart (ČSSD)

komise průmyslová: referent Jaroslav Fajman (ČSNS).⁹¹

První obnovou prošel ONV už na své druhé schůzi 9. června, kdy byl člen rady za národní socialisty Josef Jirsák nahrazen Josefem Francem a namísto lidovce Františka Vejry se členem pléna stal Jaroslav Strýhal.⁹² V průběhu roku byla výměna členů ONV prováděna podobně jen v dílčích případech. Koncem září 1945 se uskutečnily delegační volby do ONV spojené s volbou do Prozatímního Národního shromáždění (PNS),⁹³ avšak ani ty jeho složení radikálně neproměnily.

---

⁸⁹ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 8. schůze pléna ONV 16. 8. 1945.

⁹⁰ SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 8. schůze rady ONV 29. 8. 1945.

⁹¹ *Poděbradské zvěsti* roč. I., č. 30-31, 11. 10. 1945.

⁹² SOkA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 2. schůze pléna ONV 9. 6. 1945.

⁹³ Karel BERTELMANN, *Vývoj národních výborů do ústavy 9. května (1945–1948)*, Praha 1964, s. 110.

První schůze věnovaná přípravě voleb proběhla 5. září a byl při ní zvolen volebním referentem Josef Havelka a jako jeho poradci Josef Franc, Josef Macháček a Josef Joukl.⁹⁴ Samotná volba se uskutečnila až 30. září v zámeckém divadle. Událost nechal ONV příslušně oživit například tím, že pro volební shromáždění dojednal zahrání a zazpívání československé a sovětské hymny. Tentokrát bylo rozvržení mandátů paritní i v plénu a navíc 20% z nich mělo připadnout zástupcům tzv. nepolitických subjektů (Ústřední rada odborů, Svaz českých zemědělců, družstva...⁹⁵ Na schůzi 6. října byl předsedou znovu zvolen prof. Jan Plhal (KSC) a nová rada ONV vypadala takto: za KSC se členy stali J. Plhal a J. Šmic; za stranu lidovou F. Jurák a O. Čejka; za národní socialisty J. Fajman a J. Franc; za sociální demokraty V. Manhart a J. Joukl. Místopředsedy (náměstky) byli zvoleni J. Fajman, druhým V. Manhart a třetím O. Čejka.⁹⁶ Co se týče voleb do PNS, z poděbradského okresu byl poslancem zvolen pouze bývalý poděbradský starosta a navrátilší se vězeň z koncentračního tábora, národní socialista Josef Caňkář, a jako náhradníci Jan Plhal za KSC a František Jurák za stranu lidovou.⁹⁷

Rok 1945 byl na poděbradském ONV rokem, v němž strany Národní fronty zachovávaly mezi sebou korektní vztahy; dalo se v podstatě hovořit o fungující jednotě celé okresní politické scény. Urputný boj za obnovu poděbradského okresu a jeho územní celistvost strany semkl, takže jednání v národním výboru byla vždy nesena respektem a snahou postupovat ve prospěch okresu cílevědomě. Hlubší neshody z nich vyčíst nešly, jedinou větší politickou rozmlíškou tak zůstalo prosazování mandátu KSC na úkor lidové strany z května 1945. Při různých politických událostech vystupoval ONV jako jednotná instituce, stranická příslušnost zdánlivě nehrála větší roli. Zdá se, že spolupráce stran v národním výboru fungovala především proto, že komunisté od začátku zastávali vedoucí funkce a ostatní strany NF jejich pozici respektovaly.

---

⁹⁴ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 10. schůze pléna ONV 5. 9. 1945.

⁹⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 11. schůze pléna ONV 19. 9. 1945.

⁹⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 13. schůze pléna ONV 6. 10. 1945.

⁹⁷ *Poděbradské zvěsti* roč. I., č. 32-33, 18. 10. 1945.

Různé spory v roce 1945 tak byly prozatím omezeny na rozdělení s nymburským ONV nebo konflikty s vlastními úředníky. Příkladem toho jsou neshody mezi vedením ONV a agronomek okresního úřadu Ing. Pavlem Dmytrenkem. Na jeho úřadování si předseda ONV Plhal stěžoval už 14. července, jelikož si Ing. Dmytrenko prý: „osobuje přílišné právo k podpisování závažných rozhodnutí ohledně přidělování hospodářských usedlostí v příkázaných obcích v pohraničí na Českolipsku, a to bez zřejmé součinnosti zemědělské komise, jejího předsedy a předsednictva ONV vůbec“.⁹⁸ Plénum dalo předsedovi za pravdu a svým usnesením zakázalo Ing. Dmytrenkovi cokoli podepisovat. Národní výbor se jím znovu zabýval až na konci října, kdy se na něj Ing. Dmytrenko obrátil sám se žádostí o dovolenou a s oznámením, že zamýšlí odejít pro názorové rozpory.⁹⁹ Zda tím myslel rozpory politické, není zcela jasné. Přesto nakonec Dmytrenko na okresním úřadě zůstal dále pracovat až do jara roku 1946, kdy bylo jeho plánované přeřazení na ZNV v Praze bojkotováno jeho kolegy, „jelikož tam se dávají zaměstnanci za trest“,¹⁰⁰ a definitivně ONV v Poděbradech opustil až začátkem května 1946 přeřazením do Kaplic.¹⁰¹

---

⁹⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 6. schůze pléna ONV 14. 7. 1945.

⁹⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945, protokol 14. schůze pléna ONV 31. 10. 1945.

¹⁰⁰ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 10. schůze rady ONV 3. 4. 1946.

¹⁰¹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 4. schůze pléna ONV 8. 5. 1946.

2. Volební rok 1946 a ONV Poděbrady

2.1. Činnost ONV Poděbrady na počátku roku 1946

První velkou událostí na Poděbradsku na přelomu let 1945 a 1946 byl útěk kolaboranta Antonína Korce z vězení. Ačkoliv byl uprchlý vězeň brzy dopaden, zpráva o jeho útěku spustila na okrese vlnu demonstrací, protestů a pověstí, jak o nich referoval předseda ONV Plhal na schůzi rady 2. ledna 1946.¹⁰² V rámci těchto nepokojů člen ONV Josef Havelka (KSC) pořádal na nádvoří zámku veřejnou schůzi, při níž „*mluvil ne zrovna důstojně*“¹⁰³ o členu rady ONV ThDr. Františku Jurákovi (ČSL) a navíc osočil Mimořádný lidový soud v Kutné Hoře, že „*v něm jsou sami kolaboranti*“.¹⁰⁴ Josef Havelka byl za svůj výstup potrestán pouze napomenutím, a ačkoliv ThDr. Jurák požadoval za urážky omluvu, ještě ani v květnu se mu žádné nedostalo. Koncem ledna dorazil na ONV přípis od KSC v Poděbradech, ve kterém strana žádala, aby ONV prověřil činnost poděbradského MNV, jelikož prý předseda MNV nedal hlasovat o návrhu o zestátnění lázní.¹⁰⁵ Národní výbor si sice protokol dané schůze od MNV vyžádal, ale dále se záležitostí nezabýval. Poděbradské lázně navzdory snaze o jejich znárodnění zůstaly ve vlastnictví akciové společnosti až do roku 1948.¹⁰⁶ Do celorepublikového dění v lednu 1946 poděbradský ONV zasáhl svou rezolucí, ve kterém členu pléna: „*kategoricky odsuzují zrádcovská jednání skupinky neodpovědných jednotlivců sdružených kolem bývalého generála Prchalý*“.¹⁰⁷

V únoru 1946 se udála mezi stranami NF první velká kontroverze. Záležitost navrácení židovského majetku proměnila schůzi rady ONV v ostrou hádku mezi příslušníky povolených stran. Poprvé se tématu ONV věnoval na schůzi rady 13. února, kdy předseda Plhal referoval o žádosti židovské obce v Poděbradech o navrácení ukradeného majetku. Ve svém referátu se pustil do poděbradského MNV, který prý tento majetek rozpůjčil a rozprodal jako domnělý majetek Němců, a že

---

¹⁰² SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 1. schůze rady ONV 2. 1. 1946.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 2. schůze pléna ONV 23. 1. 1946.

¹⁰⁶ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 231.

¹⁰⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 354, karton č. 9, Presidiální spisy 1946, 126.

dokonce i kanceláře ONV byly tímto nábytkem vybavené. Jeho postoj ale rozhněval ostatní členy rady a ti mu začali oponovat, což se brzy proměnilo v hádku. Během ní se předseda pokusil prosadit, aby ho ONV zmocnil spor vyřídit, ale s tím nikdo z rady nesouhlasil. „*Ku konci této pohnuté rozpravy, v níž došlo k prudké výměně ideologických názorů na židovskou otázku mezi předsedou a Dr. Jurákem, předseda prohlásil, že je a vždy býval judofilem*“.¹⁰⁸ Schůze nakonec skončila rozhodnutím poslat poděbradskému MNV zprávu, aby s židovskou obcí nadále spolupracoval.

Předseda Plhal pozval na další schůzi rady ONV 21. února správce židovské obce Neumana, který znovu přednesl žádost o navrácení alespoň části majetku původním majitelům. Tentokrát rozprava probíhala mnohem klidněji a člen rady Josef Joukl byl pověřen vyřešením těchto nesrovnalostí.¹⁰⁹ Obě události v kontrastu s dosavadním jednáním na ONV dokazují, že jednota stran NF, která panovala v roce 1945, byla už od začátku roku 1946 slabší. Svědčilo o tom i to, že předseda ONV Plhal (KSČ) začal vystupovat vůči poděbradskému MNV, v kterém dominovala strana národně socialistická, mnohem kritičtěji.

Poděbradský ONV se v měsících vedoucích k volbám do Ústavodárného Národního shromáždění (ÚNS) neměnil a ani příliš často nezasedal. Jeho plénum se mezi lednem a květnem 1946 sešlo pouze čtyřikrát. Podobnými kontroverzemi jako v únoru se v tomto období nezabýval. Okresní vedení KSČ od začátku roku svou činnost stupňovalo. Už zkraje roku organizovalo plesy a vedení v čele s předsedou Kvízem začalo plánovat kroky, které měly zajistit, aby „*KSČ na okrese stala se první stranou*“.¹¹⁰ Za tím účelem měly všechny komise vypracovat pracovní plán a angažovat se především v otázkách mládeže a tělovýchovy. V dubnu KSČ například konstatovala, že prý „*fašisté v Poděbradech snaží se dostatí Junáka do svých spárů*“,¹¹¹ a proto by měla mít výchovu mládeže na starosti ona.

---

¹⁰⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 5. schůze rady ONV 13. 2. 1946.

¹⁰⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 6. schůze rady ONV 21. 2. 1946.

¹¹⁰ SOKA Nymburk, f. KSČ – OV Poděbrady, inv. č. 15, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1946, protokol schůze pléna 23. 2. 1946.

¹¹¹ SOKA Nymburk, f. Městský národní výbor Poděbrady, Kronika města 1938–1948, s. 100.

Na jaře roku 1946 docházelo na Poděbradsku k rušení národních správ v podnicích kolaborantů, u kterých se ale obvinění nepotvrdilo. I v těchto hospodářských otázkách se projevoval ideový rozkol mezi stranami NF, když například na schůzi 8. května jedno takové zrušení národní správy KSČ navrhla odsunout, ale nikdo kromě ní se pro ten návrh nevyslovil.¹¹² K tématu národních správ se váže i zrušení národní správy na majetek podnikatelky Jungwirthové a její firmy Novopramen Sadka v Sadské, o kterém se právě na této schůzi jednalo.¹¹³ Rozkol v této otázce nastal až v srpnu, a proto se mu věnuje až vlastní kapitola.

---

¹¹² SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 4. schůze pléna ONV 8. 5. 1946.

¹¹³ Tamtéž.

2.2. Květnové volby do ÚNS.

V kapitole o roce 1945 bylo při několika příležitostech zmíněno Prozatímní Národní shromáždění. Hlavním úkolem tohoto prozatímního zákonodárného sboru bylo uzavřít dekretální období a připravit a schválit volební zákon pro volby do řádného Ústavodárného Národního shromáždění stanovených na 26. květen 1946.¹¹⁴ Zmíněný zákon byl po dohodě stran NF vydán v dubnu roku 1946 a komunistická strana si v něm prosadila mnoho drobných ústupků, které měly napomoci k jejímu příznivějšímu volebnímu výsledku.

Nadcházejícím volbám se ONV v Poděbradech poprvé věnoval na schůzi 8. března 1946 projednáním zákona z 21. února o úpravě stálých voličských seznamů.¹¹⁵ V jeho rámci musel ONV utvořit dvě čtyřčlenné volební reklační (odvolací) komise, a proto požádal zástupce všech stran NF o návrh dvou kandidátů z jejich členské základny, přičemž jeden musel být ze soudního okresu Poděbrady a druhý z Městce Králové. Ještě toho dne se podařilo komise sestavit. Pro soudní okres Poděbrady v komisi byli J. Macháček za stranu lidovou, J. Šára za stranu národně socialistickou, J. Joukl za sociální demokraty a za komunisty F. Vlček. Na Královéměstecku se členy odvolací komise stali ve stejném pořadí stran A. Bílek, F. Slavík, J. Doubek a O. Volný. Během března a dubna se jinak národní výbor problematikou voleb nezabýval a pouze v tomto smyslu naplňoval směrnice ministerstev.

Volební kampaň politických stran probíhala od začátku roku až do volebního měsíce května. V rámci ní dorazili do Poděbrad například sociálně demokratický ministr Laušman či předseda PNS David za národní socialisty.¹¹⁶ Ti byli v Poděbradech nejsilnější, nebylo proto divu, že na druhém místě jejich kandidátky za mladoboleslavský kraj figuroval bývalý poděbradský starosta Josef Caňkář, který již předtím vykonával funkci poslance PNS. Z ostatních stran se na kandidátky dostali například komunistka prof. Jan Plhal, předseda ONV, či Oldřich Čejka,

---

¹¹⁴ Jiří KOCIAN – Vít SMETANA a kol., *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014, s. 29.

¹¹⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 3. schůze pléna ONV 8. 3. 1946.

¹¹⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 14. schůze rady ONV 15. 5. 1946.

místopředseda ONV za stranu lidovou. Volební kampaň skončila v předvečer voleb. Dne 26. května 1946 se volební místnosti otevřely veřejnosti. Na poděbradském okrese volilo celkem 34750 mužů a žen z celkových 35613 oprávněných voličů, z toho 923 hlasů bylo skrze voličské průkazy a 75 z hlasů bylo neplatných.¹¹⁷ Podle vystoupení předsedy Plhala na první povolební schůzi byl průběh voleb klidný a všude byl dodržen pořádek.¹¹⁸

Na tehdejší Poděbradsku se nacházela celkem čtyři města a to Poděbrady, Městec Králové, Sadská a Pečky. V Poděbradech, lázeňském městě s početnou středostavovskou vrstvou, zvítězila s velkým náskokem strana národně socialistická, která získala 2819 hlasů z celkového počtu 7370 platných hlasů. Komunistická strana obdržela ve městě pouze 1877 hlasů, takže skončila s mírným náskokem před stranou sociálně demokratickou, kterou volilo 1404 voličů, a stranou lidovou, která si vybojovala pouze 1252 hlasů. V ostatních městech si vítězství mohla přičknout KSČ, avšak její náskok před národními socialisty příliš velký nebyl. Městec Králové do uren odevzdal celkem 1928 platných hlasů: 634 z nich volilo komunisty, 589 národní socialisty, 409 sociální demokraty a 286 stranu lidovou. Další dvě města tak těsný výsledek, jaký byl v Městci Králové, nenapodobila, avšak i tak nebylo vítězství komunistů jednoznačné, jak si přáli. Občané města Sadská svých 2222 platných hlasů odevzdali 956 komunistům, 601 národním socialistům, 474 lidovcům a jen 186 sociálním demokratům. V Pečkách lidé odevzdali 2416 platných hlasů; komunisté z nich získali 1028, národní socialisté 719, strana lidová 396 a sociální demokraté 265 hlasů. Mimo města byly výsledky poměrově podobné, avšak neméně zajímavé. Například v Pátku, vesnici sousedící s Poděbrady, zvítězili národní socialisté se 126 hlasy a lidovci se 112 hlasy, kdežto komunisté získali pouze 104 hlasů a sociální demokraté zanedbatelných 36 hlasů. Podobný výsledek zřejmě nekomunistické strany očekávaly celorepublikově, avšak neúspěšně. Naopak v Běrunicích na Královéměstecku občané odevzdali 240 hlasů pro KSČ a 209 hlasů pro sociální demokraty, národní socialisté přesvědčili pouze 123 voličů a lidovci jen 54.¹¹⁹ Sice

---

¹¹⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 556, Volby do Národního shromáždění 1946, B-Ž.

¹¹⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 16. schůze rady ONV 28. 5. 1946.

¹¹⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 556, Volby do Národního shromáždění 1946, B-Ž.

se nejednalo o tak dobrý výsledek, jaký by si KSČ přála, ale pro sociální demokraty, kteří ve volbách roku 1946 obecně neuspěli, to byl výsledek nádherný.

Úhrnem na celém okrese zvítězila s 12781 hlasy komunistická strana, na druhém místě byli národní socialisté s 9827 hlasy, třetí se umístili sociální demokraté s 6013 hlasy a těsně za nimi lidovci s 5945 hlasy. Tento výsledek odpovídá celkovým výsledkům v mladoboleslavském volebním kraji, kam Poděbradsko spadalo, s tím rozdílem, že sociální demokraté se zde umístili třetí, kdežto v kraji byli až čtvrtí. Stejným způsobem volby reflektovali celorepublikový výsledek.¹²⁰ Bílých lístků bylo na poděbradském okrese odevzdáno pouze 109, o zanedbatelné množství se jednalo v každé obci. Josef Caňkář za národní socialisty uhájil své místo v Národním shromáždění a navíc se po volbách stal předsedou MNV v Poděbradech.

Vítězství národních socialistů v okresním městě nebylo zvláštností poděbradského okresu. Stejně tomu bylo například v sousedním jičínském okrese, kde si sice na okresní úrovni těsné vítězství komunisté zajistili, avšak v samotném Jičíně byli až druzí s rozdílem 1194 hlasů za národními socialisty.¹²¹ Podobně v Kutné Hoře ve volebním kraji Havlíčkův Brod národní socialisté získali z 9158 platných hlasů celých 3679 a komunistickou stranu porazili.¹²² Zvláště výjimečné nebylo ani umístění sociální demokracie před stranu lidovou. Navzdory tomu, že celorepublikové výsledky její porážku jasně potvrdily, kromě Poděbradska byla sociální demokracie úspěšnější než lidovci například i v jaroměřském okrese,¹²³ ačkoliv podobně jako v tom poděbradském pouze o nemnoho hlasů.

---

¹²⁰ Jiří KOCIAN – Vít SMETANA a kol., *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014, s. 41.

¹²¹ Aneta DIVOKÁ, *Politický a správní vývoj okresu Jičín v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2012, s. 25.

¹²² Barbora PETŘÍČKOVÁ, *Politický a správní vývoj okresu Kutná Hora v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2013, s. 23.

¹²³ Adéla GABRIŠOVÁ, *Politický a společenský vývoj okresu Jaroměř v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2019, s. 41.

3. Povolební vývoj a rok 1947

3.1. Obnovený ONV v Poděbradech a jeho činnost do konce roku 1946

Národní výbor ve své dosavadní podobě fungoval až do 23. června 1946, kdy se uskutečnila ustavující schůze obnoveného ONV. Při schůzi byli přítomni všichni čtyři členové volební komise, jak bylo stanoveno směrnicemi ministerstva vnitra. Každá strana NF v ní měla jednoho zástupce, jimiž byli V. Dvořák za lidovce, B. Novotný za národní socialisty, F. Vlček za KSČ a J. Joukl za sociální demokraty. Nejprve předseda Plhal referoval o vyhláše z 18. června, podle které mělo rozvržení mandátů v 24 členném poděbradském ONV vypadat takto – komunistické straně připadlo 9 mandátů, které dostali J. Plhal, J. Němec, J. Mrzena, J. Horyna, J. Gablas, J. Šmic, O. Valehrach, V. Krůsová a F. Suchánek; 7 mandátů pro národní socialisty zastávali J. Fajman, V. Bašta, J. Pazdera, J. Kříklán, J. Hájek, F. Slavík a J. Fiala; 4 mandátů za sociálně demokratickou stranu se ujali F. Krejčík, V. Manhart, K. Ouředníček a J. Joukl; konečně 4 mandáty lidové strany obsadili O. Čejka, V. Chalupníček, V. Dvořák a J. Macháček.¹²⁴

Následně proběhla volba rady ONV, ve které dle volebních výsledků měla KSČ právo na 3 členy, národní socialisté na 2 členy a lidovci se sociálními demokraty vždy po jednom členu. Na návrh národního socialisty J. Fajmana bylo ale rozhodnuto přiřknout osmý mandát lidové straně, proti čemuž ostatní nic nenamítali. Členy rady tak byli zvoleni – za KSČ Jan Plhal, Josef Němec a Vlasta Krůsová; za národní socialisty Jaroslav Fajman a František Slavík; za stranu lidovou Oldřich Čejka a Václav Dvořák; a nakonec za stranu sociálně demokratickou Václav Manhart. Předsedou byl znovu zvolen prof. Jan Plhal za KSČ a jako jeho náměstci (místopředsedové) Jaroslav Fajman, Václav Manhart a Oldřich Čejka. Strany si jednotlivé referáty při ONV rozdělily takto:

---

¹²⁴ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol ustavující schůze ONV 23. 6. 1946.

referát bezpečnostní – Oldřich Čejka (ČSL)

referát finanční a družstevní – Václav Dvořák (ČSL)

referát kulturní, zdravotní a sociální – Jan Plhal (KSČ)

referát průmyslový, dopravní a národních správ – Jaroslav Fajman (ČSNS)

referát samosprávní – František Slavík (ČSNS)

referát veřejnoprávní (živnostensko–stavební) – Václav Manhart (ČSSD)

referát zemědělský – Josef Němec (KSČ)

referát zásobovací – Vlasta Krůsová (KSČ).¹²⁵

Tím byla ustavující schůze zakončena a plynule přešla do jednání první schůze obnoveného pléna ONV. Na ní předseda Plhal navrhl vytvořit pracovní plán a ustanovit maximální program na nadcházející období. Součástí plánu bylo například rozšíření poděbradské nemocnice či stavba nové budovy pro ONV.¹²⁶ Okresní úřad měl potíže s umístěním ještě za první republiky, a jak bylo přiblíženo v kapitole o roce 1945, v poválečném období se na situaci nic nezměnilo. Během léta se ONV snažil tento svůj plán naplnit a strany NF se spolu snažily znovu spolupracovat tak, jak tomu bylo v minulosti.

Na ideovou rozdílnost stran v poděbradském ONV ale znovu upozorní spor o národní správě v podniku Novopramen Sadka v Sadské. Ještě před volbami bylo šetřením zjištěno, že zavedená národní správa by měla být zrušena, jelikož zákonné podmínky pro konfiskaci již neplatily. Tehdy místopředseda Fajman ve smyslu zachování podniku pro služby okresu navrhl jeho pronajmutí, na čemž se shodl i s předsedou finanční komise Šmicem (KSČ).¹²⁷ S tímto postupem ale bytostně nesouhlasila právě národní správa, která už tehdy na ONV marně protestovala proti vyjednávání s bývalou majitelkou Boženou Jungwirthovou. Zrušení národní správy se ale v květnu neudálo a s návrhem na její zrušení přišel místopředseda Fajman až

---

¹²⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol ustavující schůze ONV 23. 6. 1946.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 4. schůze pléna ONV 8. 5. 1946.

v srpnu. Ve svém vystoupení připomněl vývoj národní správy od jejího zavedení až po současnou dobu, přičemž ji silně kritizoval a dokonce ji označil za „*přímo odstrašující příklad pro lidi spravující národní majetek*“.¹²⁸ Upozornil na časté střídání národních správců a závady nalezené kontrolou ZNV v Praze. Posléze chtěl B. Jungwirthovou očistit zprávou, že Mimořádný lidový soud v Kutné Hoře včetně místní trestní nalézací komise její vyšetřování zastavil, a nakonec plénum ONV vyzval k souhlasu se zrušením národní správy.

Na to se však slova ujal předseda ONV Jan Plhal (KSČ) a vystoupil s diametrálně odlišným názorem na celou situaci. Rodinné jmění B. Jungwirthové označil za majetek „*z rukou kolaboranta Bauera, který však v roce 1943 fingovaným převodem převedl jej na svoji dceru*“,¹²⁹ a že kdyby ONV se zrušením národní správy souhlasil, „*do 3 dnů by předložil materiál, který dával předpoklad pro konfiskaci tohoto majetku, ježto jmenovaný Bauer po celou dobu okupace zastával řadu významných funkcí, čímž vlastně prováděl hospodářskou kolaboraci s Němci*“.¹³⁰ Po tomto projevu se celá schůze ONV zvrhla v hádku. Místopředseda Fajman se snažil kritiku svého stanoviska vyvracet tím, že vyšetřování proti paní Jungwirthové bylo zastaveno, avšak k tomu člen ONV Ondřej Valehrach (KSČ) prohlásil, že „*osvobození B. Jungwirthové bylo vymoženo nátlakem a lehce získanými doklady pro její obhajobu, což doznal sám předseda trestní nalézací komise. JUDr. Mráz*“.¹³¹ Výsledkem dlouhé debaty bylo hlasování o zrušení národní správy, které se dvakrát muselo opakovat a nakonec skončilo výsledkem 11 hlasů pro zrušení, 9 proti a 2 členové se hlasování zdrželi.

ONV se k případu národní správy podniku Novopramen Sadka vrátí ještě v listopadu toho roku. Od ZNV v Praze totiž dorazila zpráva, že partyzánské potvrzení vydané příbuznému paní Jungwirthové, na jehož základě bylo její stíhání zrušeno, bylo „*neoficiální a tedy falešné*“.¹³² Předseda Plhal se tak znovu dostal do hádky

---

¹²⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol schůze pléna ONV 28. 8. 1946.

¹²⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol schůze pléna ONV 28. 8. 1946.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 36. schůze rady ONV 11. 11. 1946.

s místopředsedou Fajmanem o tom, zdali bylo zrušení národní správy správným krokem, a stíhání paní Jungwirthové bylo obnoveno. Do konce roku se případ znovu neprojednával, ačkoliv s ním ONV ještě neskončil.

Otázka navrácení majetku podnikatelky Jungwirthové byla složitá a zasloužila by si detailnější výzkum, který by rozhodl, na čí straně skutečně stála pravda. I přesto lze z rozhodného chování komunistů vyvodit situaci, do které se po volbách v roce 1946 dostali. Výsledky voleb totiž na jednu stranu potvrdily jejich výsadní pozici v československé politice, zároveň ale významnou roli přisoudily národním socialistům. Ti se tak dostali do pozice hlavního rivala a komunisté proti nim zaměřili svou další činnost. To ostatně dokazují i výroky komunisty J. Němce ze schůze poděbradského OV KSČ, při které tvrdil, že „*se tvoří blok 3 stran proti naší*“, ¹³³ a že by KSČ měla reagovat zvýšenou bojovností už jen proto, že „*zejména strana národně socialistická přijala do svých řad pravicové živly a že právě tato strana vede křídlo reakční politiky*“. ¹³⁴ Případ B. Jungwirthové se na Poděbradsku stal sporem, v kterém posloužili místní národní socialisté komunistům jako ideální terč pro soustředěný útok.

---

¹³³ SOKA Nymburk, f. KSČ – OV Poděbrady, inv. č. 15, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1946, protokol schůze pléna 1. 7. 1946.

¹³⁴ Tamtéž.

3.2. ONV Poděbrady a politický a správní vývoj na okrese v roce 1947

Poděbradský ONV byl v roce 1947 nadále zatížen problematikou svého umístění. Jak velkou potíží nedostatek vhodných prostorů byl, vystihuje článek v nově vydávaném okresním věstníku: „*Největší bolestí lidové správy našeho okresu je umístění jejich úřadoven. Uvážíme-li, že referáty ONV a ostatní složky veřejné správy přidružené k ONV jsou roztráštěně ubytovány v sedmi budovách v Poděbradech, lehce pochopíme, jaké těžkosti a nepříjemnosti z toho pocházejí*“.¹³⁵ Za nejlepší řešení ONV považoval stavbu nové budovy, a proto ještě v prosinci 1946 jeho zástupci provedli prohlídku budov ONV v jiných okresech.¹³⁶ Nejvíce se nechali inspirovat budovou úřadu v Humpolci a architektům Jandovi, Kerhartovi a Šeborovi zadali vypracovat regulační plán.¹³⁷ Během roku 1947 se ONV na uskutečnění stavby připravoval, intervenoval se svými podklady u ministerstva vnitra a pro stavbu budovy ONV zřídil i zvláštní komisi.¹³⁸ Navzdory této poctivé přípravě se v roce 1947 stavět nezačalo a ONV zůstal i v tomto roce roztráštěn do více budov.

Druhou dříve zmíněnou záležitostí byl proces oddělení se od Nymburska. V tisku se zkraje roku 1947 objevila zpráva, že nymburský ONV prý stále počítal s odtržením některých obcí.¹³⁹ Tentokrát ale k žádným intervencím ze strany poděbradského ONV nedošlo a tématu nebyla věnována ani žádná schůze. Zástupci ONV se faktem rozdělení s nymburským okresem zabývali pouze na úrovni praktické, například uskutečněním dlouho plánovaného předání spisovny 19. května 1947.¹⁴⁰

Zajímavou událostí začátku roku 1947 byl tzv. incident ze schůze ve Skochovicích. Z dostupných pramenů se nepodařilo rekonstruovat, o co přesně se jednalo, avšak podle vyjádření místopředsedy Fajmana to měla být „*obyčejná*

---

¹³⁵ *Nové Poděbradsko* roč. I., č. 6, 20. 12. 1946.

¹³⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946, protokol 38. schůze rady ONV 2. 12. 1946.

¹³⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 2. schůze rady ONV 13. 1. 1947.

¹³⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 25. schůze rady ONV 21. 7. 1947.

¹³⁹ *Nové Poděbradsko* roč. I., č. 9, 28. 2. 1947.

¹⁴⁰ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 30. schůze rady ONV 19. 5. 1947.

hospodská rvačka, při níž došlo ke zranění jednoho občana".¹⁴¹ Téma hospodského konfliktu zmínil na schůzi rady 13. ledna místopředseda Čejka a po přečtení veškerého materiálu, který měl ONV na toto téma k dispozici, se spustila hádka mezi předsedou Plhalem (KSČ) a místopředsedou Fajmanem (ČSNS). Z ní vyplynulo, že se tímto případem zabýval dokonce ministr Ďuriš (KSS) v zemědělském výboru ÚNS, a že podle názoru místopředsedy Fajmana byl celý incident vyšetřován mnohem vážněji, než bylo potřeba. Předmětem hádky byla tedy otázka, „*kdo dal podnět k vyšetřování předmětné záležitosti tak drastickým způsobem, jak ve spisu jest uvedeno*“,¹⁴² a národní socialisté z toho nařknuli předsedu Plhala. Ten ale žádný podíl viny nepřiznal a ONV se žádného viníka nedohledal. Nařknutí komunistické strany ale v tomto ohledu nebylo bezpředmětné. Komunisté totiž případ využili pro svou agitaci proti alkoholu a dokonce v závěru schůze bylo schváleno provádění kontrol veřejných místností za účelem potírání opilství. Navíc v rámci této akce měli nést odpovědnost za podobné incidenty majitelé hostinců.¹⁴³

V únoru se podle nařízení ministerstva vnitra uskutečnil první pololetní okresní sjezd v Poděbradech. ONV se na něj připravoval už od konce ledna a jeho cílem mělo být informování obyvatelstva o činnosti národního výboru.¹⁴⁴ Zástupci ONV prezentovali dvouletý plán a dosavadní úspěchy a zodpovídali různé dotazy občanů. Velkým tématem bylo využívání automobilů členy ONV. Palivo bylo na přiděl a mezitím, co ostatní museli každou jízdu zvážít, členové ONV využívali své automobily podle občanů nadbytečně.¹⁴⁵ Předseda ONV Plhal se snažil situaci v používání aut vyjasnit. Vysvětloval, že naopak ONV auta využívá jen v důležitých případech, a že urgentní záležitosti si rychlou dopravu vyžadují. Schůze jinak probíhala schůze bez dalších neshod. Místopředsedové Fajman a Čejka se tohoto

---

¹⁴¹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 2. schůze rady ONV 13. 1. 1947.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 1. schůze pléna ONV 27. 1. 1947.

¹⁴⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol o 1. pololetním sjezdu v Poděbradech 16. 2. 1947.

sjezdu kvůli nemoci nezúčastnili a jejich referáty přednesli náhradníci Ing. Dvořák a J. Fiala.¹⁴⁶

Velkým tématem následujících schůzí byla znovu otázka konfiskace majetku podnikatelky Jungwirthové. Na začátku ledna bylo obnoveno trestní řízení, a proto bývalí členové závodní rady požadovali konfiskaci jejího majetku v Sadské.¹⁴⁷ Místopředseda Fajman se ale k celé záležitosti vyjádřil v obsáhlém proslovu, ve kterém se odvolával na platné vyhlášky a směrnice a podnikatelky se zastal. Zástupci ONV se proto nakonec usnesli požádat MNV v Sadské o jejich náhled na věc, avšak rychlé odpovědi se nedočkali. Dne 3. února vzal ONV na vědomí zprávu, že trestní řízení proti B. Jungwirthové a jejímu příbuznému V. Goldovi bylo právoplatnými nálezy skončeno.¹⁴⁸ Podle dostupných informací lze soudit, že se sice otec podnikatelky Jungwirthové proti národní cti provinil mohl, ale ona v tomto ohledu vinna nebyla. Otázkou tak pro ONV zůstalo, zdali se převod majetku považuje za platný, a jestli by majetek zemřelého konfiskaci vůbec podléhal.

Mezitím musel MNV v Sadské řešit fakt, že jeho předseda prý odmítl svolat plenární schůzi.¹⁴⁹ Záležitost se projednávala na ONV a byla příčinou další roztržky mezi místopředsedou Fajmanem a předsedou Plhalem. Nakonec jednání skončilo prostým požadavkem ONV, aby obě strany konfliktu v MNV dodržovaly platné předpisy a aby se schůze uskutečnila. Teprve 28. dubna na plenární schůzi ONV konané v Městci Králové přednesli zástupci MNV v Sadské svůj názor na konfiskaci firmy Novopramen Sadka v Sadské.¹⁵⁰ Postavili se za B. Jungwirthovou a její nárok disponovat s jejím rodinným jměním. Rada ONV na plénu okolnosti projednala a ztotožnila se s návrhem MNV v Sadské, aby se konfiskace neprovedla. S tím se nechtěl smířit předseda Plhal a konstatoval, že jeden úhel pohledu sice důkladně

---

¹⁴⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol mimořádné schůze rady ONV 15. 2. 1947.

¹⁴⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 1. schůze rady ONV 6. a 8. 1. 1947.

¹⁴⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 4. schůze rady ONV 3. 2. 1947.

¹⁴⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 6. schůze rady ONV 24. 2. 1947.

¹⁵⁰ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 2. schůze pléna ONV 28. 4. 1947.

prošetřen byl, avšak „*postrádá objektivní vyšetření námitek strany druhé*“.¹⁵¹ Tím se starý spor mezi ním a místopředsedou Fajmanem za národní socialisty obnovil. Do nové hádky se zapojil také další národní socialista v plénu ONV Pazdera, který tvrdil, že „*jako obyvatel města Sadské tuto záležitost podrobně zná, a že veřejné mínění valné části obyvatelstva jest toho názoru, že rodině Bauerově nemůže býti prokázáno nic, co by odůvodňovalo konfiskaci předmětného majetku*“.¹⁵² Ve snaze hádku ukončit přišel člen ONV Fiala (ČSNS) s návrhem jednoduše přijmout stanovisko MNV v Sadské a konfiskaci neprovést. Tento návrh měl opačný efekt, když se do roztržky zapojili i členové ONV Šmic (KSČ), Gablas (KSČ) a Čejka (ČSL) a požadovali celou situaci přeložit k šetření na ZNV v Praze. Na jejich požadavek místopředseda Fajman odpověděl tím, že podle platných předpisů není možné takový návrh přijmout, protože právě poděbradský ONV je jediným úřadem s kompetencí definitivně rozhodnout. Celá debata byla ukončena hlasováním, ve kterém těsnou většinou (třináct hlasů z dvaceti čtyř) rozhodli komunisté s lidovci předat případ ZNV.¹⁵³ Kromě konfiskace podniku Novopramen Sadka v Sadské se tato plenární schůze zabývala i návrhem dymokurského MNV na konfiskaci tamějšího zámku hraběte Czernina. Podle zprávy přednesené předsedou Plhalem už s Rudolfem Czerninen probíhalo jednání o darování zámku a hlasování o konfiskaci tak skončilo osmnácti hlasy proti ní.¹⁵⁴

Brzy poté, na další schůzi rady ONV 5. května, připomněl místopředseda Fajman znovu, že předání případu ZNV odporovalo předpisům, čímž se dostal znovu do potyčky s předsedou Plhalem, který si za rozhodnutím stál.¹⁵⁵ K případu se ONV znovu vyjádřil na další plenární schůzi 9. června, kde předseda Plhal pouze ujasnil, že rada ONV rozhodnutí schválené plénem zastavit nemohla a že případ bude předán ZNV.¹⁵⁶ Během léta se ONV k tématu už nevrátil, ale na plenární schůzi 22. září

---

¹⁵¹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 2. schůze pléna ONV 28. 4. 1947.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 15. schůze rady ONV 5. 5. 1947.

¹⁵⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 3. schůze pléna ONV 9. 6. 1947.

konané v Sadské místopředseda Fajman případ znovu přednesl.¹⁵⁷ Opět zmínil, že jediným úřadem kompetentním konfiskovat je v této situaci ONV v Poděbradech, a že by ONV měl rozhodnout proti konfiskaci, jelikož pro ni není důvod. Navzdory výstupům členů ONV za komunistickou a sociálně demokratickou stranu bylo odstoupení od konfiskace schváleno čtrnácti hlasy proti šesti. Tím se případ uzavřel a ONV se k němu v tomto roce už znovu nevrátil.

Tento dlouhý spor dobře zobrazoval poděbradský politický vývoj během roku 1947. Komunisté chtěli spustit kampaň, která by národní socialisty vykreslila jako zastávce kolaborantů a zrádců a přes vědomí rizika, které pro ně z takového postupu mohlo vzniknout, se v ní rozhodli pokračovat.¹⁵⁸ Zkraje konfliktu těžili z pozice, do které se postavila lidová strana, a to z pozice jakéhosi nestranného mediátora, který se vždy snažil stát na straně rozumu a jít střední cestou.¹⁵⁹ Během roku se ale boj mezi stranami NF vyostřil na celostátní úrovni a i lidovci se rozhodli přeorientovat na opoziční blok dominovaný národními socialisty. Veřejné mínění se rovněž postavilo za rodinu podnikatelky Jungwirthové a komunisté naopak začali působit jako zlomyslní konfiskátoři. Vyústění konfliktu v zamítavé stanovisko ke konfiskaci sice bylo výhrou národních socialistů, ale z širšího hlediska komunistům konec boje, ve kterém nemohli zvítězit, prospěl. Zbytek roku tak věnovali jiným kampaním a k otázce konfiskace se hodlali vrátit až v době, kdy by lidé na přesné okolnosti zapomněli a byli by znovu náchylní k manipulaci. Nakonec tuto možnost komunisté ani využít nemuseli, jelikož převrat přišel dřív, než by mohla přijít v úvahu.

Struktura ONV v roce 1947 v porovnání s povolebním uspořádáním výraznou proměnou neprošla. Na schůzi 27. ledna bylo rozhodnuto zřídit tzv. okresní úspornou komisi složenou ze zástupců všech stran NF, která měla nezávisle na usnesení ONV střežit dobré hospodaření okresu.¹⁶⁰ Další proměnou ONV prošel na plenární schůzi 9. června, kde bylo rozhodnuto zřídit osmičlennou trestní komisi pro přestupky

---

¹⁵⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 5. schůze pléna ONV 22. 9. 1947.

¹⁵⁸ SOKA Nymburk, f. KSČ – OV Poděbrady, inv. č. 16, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1947, protokol schůze pléna 19. 1. 1947.

¹⁵⁹ Jiří KOCIAN – Vít SMETANA a kol., *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014, s. 91.

¹⁶⁰ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 1. schůze pléna ONV 27. 1. 1947.

zásobovací a cenové, v níž bylo zastoupení stran určeno podle výsledků voleb v květnu 1946.¹⁶¹ V listopadu došlo podle nařízení ministerstva vnitra ke zřízení mimořádné vyživovací komise. Ta se skládala z dvanácti členů, přičemž předsedou měl být zásobovací referent; jedním z členů bezpečnostní referent; pět míst bylo vyhrazeno straníkům; zástupci Revolučního odborového hnutí (ROH) a Jednotný svaz českých zemědělců (JSČZ) měli mít po dvou místech a jedno místo měl obsadit zástupce družstev.¹⁶² Národní výbor komisi podle instrukcí sestavil a její předsedkyní se stala Vlasta Krúsová (KSC). Za zmínku stojí spor probíraný na schůzi pléna ONV 9. prosince, kdy si zásobovací referentka a zároveň předsedkyně výše zmíněné trestní komise V. Krúsová stěžovala na jednání ostatních členů této komise. Podle jejích slov měli na znamení protestu proti ní opustit jednu ze schůzí. Tato stížnost spustila na plénu ostrou výměnu názorů, na jejímž konci požadovali zástupci stran ČSNS, ČSSD a ČSL odvolání referentky Krúsové z funkce předsedkyně. Nakonec bylo dohodnuto předat stížnost okresnímu koordinačnímu výboru.¹⁶³ Z hlediska personálních proměn na ONV došlo pouze k dílčím změnám. Například na schůzi pléna 22. září 1947 předal místopředseda Čejka bezpečnostní referát členu rady ONV Ing. Dvořákovi, rovněž z lidové strany.

Komunistická strana byla i v tomto roce v prosazování svých cílů aktivní. V otázce konfiskace podniku Novopramen Sadka v Sadské plánovala rozpoutat velkou kampaň, která by veřejné mínění přivedla na její stranu. Na plenární schůzi OV KSC v lednu 1947 zaznívaly například výroky, že komunisté nesmí „*budovat na písku a musíme si uvědomit, že musíme brát konkrétní stránku věci a zveličit pouze ty, které jsou podepřeny*“.¹⁶⁴ Báli se, aby nerozpoutali „*nějakou kampaň a lid nešel by masově s námi*“.¹⁶⁵ Navzdory těmto přípravám komunisté v konfiskaci zmíněného podniku v roce 1947 neuspěli. Dalším velkým tématem, kterému se komunisté v roce 1947 věnovali, byla organizace Svazu české mládeže (SČM), skrze kterou se chtěli

---

¹⁶¹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 3. schůze pléna ONV 9. 6. 1947.

¹⁶² SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 38. schůze rady ONV 24. 11. 1947.

¹⁶³ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 6. schůze pléna ONV 9. 12. 1947.

¹⁶⁴ SOKA Nymburk, f. KSC – OV Poděbrady, inv. č. 16, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSC 1947, protokol schůze pléna 19. 1. 1947.

¹⁶⁵ Tamtéž.

„přičinit, aby nadšení mládeže pro novou práci, která jí očekává, spolu s nastolením nové morálky po vzoru Jugoslávie, byla opět vzkříšena“.¹⁶⁶ Kromě těchto cílů se komunisté jinak věnovali podávání různých dílčích stížností. Například 6. srpna si komunističtí členové MNV v Sadské znovu u ONV stěžovali na předsedu MNV Šimůnka. Podobně jako v únoru předal ONV záležitost zpátky k vyšetření na MNV a sám se tím dále nezabýval.¹⁶⁷ Na schůzi rady ONV 8. září KSČ po úřadu žádala, aby podal protest proti usnesení vlády zamítající uvalení jednorázové daně na milionáře.¹⁶⁸ Jejím požadavku ale ONV nevyhověl.

Od začátku roku 1947 se na poděbradském ONV prokazatelně prohlubovala rivalita především mezi národními socialisty a komunisty. Obě strany do nového roku vstoupily s cílem utvrdit a navýšit svůj vliv v okresní politice. Soupeření těchto dvou stran se nejvíce projevilo v otázce konfiskace podniku Novopramen Sadka v Sadské, která tak provázela schůze ONV napříč celým rokem 1947. Přes důkladnou přípravu komunistů zvítězili národní socialisté, když nakonec dokázali prosadit navrácení sporného podniku jeho majitelce Boženě Jungwirthové. Zajímavá je role lidové strany, která se v konfliktu příliš neangažovala a v jednom z vypjatých hlasování podpořila stanovisko komunistické a sociálně demokratické strany. Ke konci roku 1947 byly už nekomunistické polické strany vůči vedení KSČ, které se projevovalo stále agresivněji, skeptičtí, avšak mnoho času jim na prosazení vlastních cílů již nezbývalo. Komunistická strana byla po celý rok v ofenzívě a zvyšující se tlak přesvědčil i jinak umírněné lidovce zvolit si stranu barikády, na které budou stát.

---

¹⁶⁶ SOKA Nymburk, f. KSČ – OV Poděbrady, inv. č. 16, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1947, protokol schůze pléna 19. 1. 1947.

¹⁶⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 26. schůze rady ONV 6. 8. 1947.

¹⁶⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 29. schůze rady ONV 8. 9. 1947.

4. ONV Poděbrady v kritickém roce 1948

4.1. Cesta k „Vítěznému únoru“

Konec roku 1947 na poděbradském ONV provázela řada konfliktů mezi příslušníky jednotlivých stran NF. V předchozí kapitole byl zmíněn protest proti zásobovací referentce Vlastě Krůsové za KSČ, který předznamenal vývoj vztahů mezi členy ONV v blížícím se kritické období. Jejím případem se 20. prosince zabývala plenární schůze OV KSČ, při níž mělo okresní vedení rozhodnout, jestli ostatním stranám v odvolání vyhoví. Komunisté se shodli, že „*poněvadž Krůsová jednala vždy v zájmu strany*“, ¹⁶⁹ nebylo by její odvolání za žádných okolností přípustné, a že se tím museli zabývat jen proto, že „*nevěděli, s čím ostatní strany přijdou*“. ¹⁷⁰ Celou situaci tak interpretovali jako cílený útok na jejich stranu. V lednu 1948 dokonce komunistická strana dosadila V. Krůsovou i do trestní nalézací komise jako výměnu za jiného člena. ¹⁷¹ Odvolání V. Krůsové nepředstavovalo jedinou personální složitost politického zápasu, protože se komunisté snažili ještě před rokem 1948 zbavit své okresní vedení pochybných členů. Na stejné schůzi tak byl dokonce projednáván bývalý předseda okresního výboru strany J. Kvíz, který byl nařčen z „*paktování s poslancem Caňkářem*“, ¹⁷² a také z toho, že ještě za první republiky „*napsal do poděbradských novin prohlášení, že komunistou nikdy nebyl a nebude*“. ¹⁷³ Na přímluvu svých spolustraníků byl ale z obvinění zproštěn.

Vzrůstající napětí se na konci roku nevyhnulo ani vztahům mezi vedením ONV a jeho úředníky. Bezpečnostní referent za stranu lidovou Ing. Dvořák se totiž v prosinci zmínil o nutnosti protikorupčních opatření zaměřených na zaměstnance ONV, protože „*korupce úředníků rozmáhá se tak dalece, že se jedná o celé desetitisíce*“. ¹⁷⁴ Takové nařčení si úředníci nechtěli nechat líbit a proti jeho výrokům se ohradili. Situaci o několik dní později řešila schůze předsednictva ONV, které se

---

¹⁶⁹ SOKA Nymburk, f. KSČ – OV Poděbrady, inv. č. 16, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1947, protokol schůze pléna 20. 12. 1947.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 4. schůze rady ONV 26. 1. 1948.

¹⁷² SOKA Nymburk, f. KSČ – OV Poděbrady, inv. č. 16, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1947, protokol schůze pléna 20. 12. 1947.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol 6. schůze pléna ONV 9. 12. 1947.

ale Ing. Dvořák nezúčastnil. Během porady se předseda ONV Plhal postavil na stranu úředníků, které označil za „*slušné, pracující a poctivé a že nemůže být ze strany zástupců lidu stížnost do spolupráce*“.¹⁷⁵ Tímto prohlášením sice považoval spor mezi ONV a úředníky za vyřešený, ale Ing. Dvořák měl sám za sebe poskytnout nějakou satisfakci. Jestli se jí úředníkům dostalo, zápisy z ONV neuvádějí, ale Ing. Dvořák měl v tomto případě pravdu. Později byl totiž například úředník Jan Černý, kterého Ing. Dvořák označil za korupčníka, předmětem příslušného trestního řízení a od poděbradského ONV byl přeřazen na jiný úřad.¹⁷⁶ ONV se tou dobou obecně zabýval problematikou zaměstnanců, jelikož kromě dalších trestních řízení jich mělo navíc během ledna osm odejít do penze.

Podle vyhlášky ministerstva vnitra měl ONV v lednu 1948 založit zvláštní trestní komisi pro stíhání černého obchodu, v níž by KSČ byla zastoupena dvěma členy a ostatní strany NF po jednom členu.¹⁷⁷ Návrh složení komise byl předložen už na schůzi 19. ledna,¹⁷⁸ ale k jejímu ustavení mělo dojít až na plenární schůzi 16. února.¹⁷⁹ Na schůzi zároveň vyvrcholily špatné vztahy v okresní Národní frontě. Během diskuze o ustavení trestní komise se Jaroslav Fajman (ČSNS), Václav Manhart (ČSSD) a Oldřich Čejka (ČSL) vyhradili proti Vlastě Krůsové (KSČ), která se měla stát její předsedkyní. Do nové hádky se zapojili i komunisté, kteří se snažili V. Krůsovou hájit jako vzornou členku rady a pléna. Naopak proti ní vystoupil J. Fiala (ČSNS) s obviněním, že prý v minulosti „*jednala se členy komise jako s kluky a osobně je napadala*“.¹⁸⁰ Nařčení se V. Krůsová bránila poznámkou, že členové této komise chtěli snižovat pokuty a že by tím hájili zájmy černého obchodu. Její práce se zastal i J. Gablas (KSČ) a oznámil, že strana na jejím členství v komisi trvá. Jelikož hádka nesměřovala k nalezení východiska, byl nakonec vedoucí úředník ONV JUDr. Kárník vyzván k podání právního výkladu. Situaci se mu moc vyjasnit nepodařilo,

---

¹⁷⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947, protokol schůze předsednictva ONV 15. 12. 1947.

¹⁷⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol schůze předsednictva ONV 26. 1. 1948.

¹⁷⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 1. schůze rady ONV 5. 1. 1948.

¹⁷⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 3. schůze rady ONV 19. 1. 1948.

¹⁷⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 1. schůze pléna ONV 16. 2. 1948.

¹⁸⁰ Tamtéž.

takže plénum ONV nadále diskutovalo, zda by se předsedou nové trestní komise měl stát referent bezpečností, referent zásobovací (V. Krúsová), nebo někdo zcela jiný. Komunisté se však nevzdávali a na dosazení V. Krúsově do komise trvali. Strana za ní stála tak pevně, že ani nenavrhl žádného náhradníka. Její postoj se jí snažili rozmluvit zástupci ostatních stran. Několikrát připomněli usnesení okresního koordinačního výboru, ve kterém se Národní fronta dohodla, že žádná strana nikdy nebude navrhopvat člena, který by byl ostatními stranami označen za nepřijatelného. Předseda ONV Jan Plhal (KSC) takový argument nepřijal s odůvodněním, že „*toto usnesení se týkalo pouze MNV, tudíž složek podřízených a nevztahovalo se na ONV*“.¹⁸¹ Na závěr bylo provedeno hlasování, ve kterém V. Krúsová obdržela všech devět hlasů komunistické strany včetně toho svého. Místopředseda Čejka proti jejímu hlasu protestoval, ale předseda mu pouze sdělil, že se takto hlasovat může. Ani to však komunistům nepomohlo. Přestože získala V. Krúsová všechny komunistické hlasy včetně vlastního, do komise zvolena nebyla, a ta proto nebyla sestavena. Z toho důvodu musel bezpečnostní referent Ing. Dvořák požádat ministerstvo vnitra o rozhodnutí, které ale včas nepřišlo, takže komise do únorového převratu nevznikla.

Poslední schůze rady ONV se konala v době politické krize 24. února. Komunista Plhal na ní oznámil, že „*z důvodu stoupajícího napětí ve vnitropolitické situaci*“¹⁸² s okamžitou platností zprošťuje jako předseda ONV Ing. Dvořáka funkce bezpečnostního referenta ONV a přebírá jí sám. Ing. Dvořák se obratem ptal, „*z jakého titulu převzal bezpečnostní referát a po jakou dobu hodlá si výkon referátu ponechat*“,¹⁸³ ale předseda ho pouze ujistil, že „*převzetí referátu stalo se s ohledem na mimořádnou situaci v Národní frontě, že po vyjasnění situace referát vrátí příslušnému referentu*“.¹⁸⁴ Zajímavostí bylo, že místopředseda Fajman za národní socialisty převzetí bezpečnostního referátu komunisty uznal a protest Ing. Dvořáka nepodpořil. Zdali důvěřoval komunistům, že se skutečně jedná o dočasné opatření, nebo jestli mělo jeho rozhodnutí jiný důvod, není z pramenů jasné.

---

¹⁸¹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 1. schůze pléna ONV 16. 2. 1948.

¹⁸² SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 7. schůze rady ONV 24. 2. 1948.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

Komunisté už byli v tu dobu na převzetí moci připravení. Okresní výbor KSČ již dva dny předtím na své plenární schůzi 22. února zadal členům strany urychleně založit akční výbory NF ve všech obcích a zabránit, aby na veřejné schůzi pořádané lidovci a národními socialisty, vystoupil poslanec Národního shromáždění Caňkář s projevem. Celostátní krize už směřovala k vítězství KSČ a nekomunističtí členové poděbradského ONV nemohli udělat nic, čím by ho zvrátili.

4.2. Komunistický převrat a proměny ONV Poděbrady do voleb 1948

Poslední schůze rady ONV měla proběhnout odpoledne 25. února, ale členové nekomunistických stran se na ní nedostavili a tak byla ihned po svém zahájení skončena.¹⁸⁵ Okamžitě na ní navázala schůze tentokrát nové rady ONV, kterou komunisté sestavili během schůze OAV bez členů stran ČSNS a ČSL. Novými členy rady se tak stali J. Plhal (KSČ), J. Němec (KSČ), V. Krúsová (KSČ), V. Manhart (ČSSD), L. Vyleťal (ROH), J. Kvíz (ROH), J. Mrzena (JSČZ) a V. Polák (SOPV).¹⁸⁶ Předsedou se znovu stal prof. J. Plhal, v čele ONV tak stál nepřetržitě od ustavení ONV v roce 1945. Do předsednictva byli za suspendované členy J. Fajmana a O. Čejku zvoleni J. Mrzena a J. Kvíz. Následně byly přerozděleny referáty ONV:

referát sociální, průmyslový, národní správa konfiskací – Ladislav Vyleťal (ROH)

referát silnic a samosprávy – Josef Kvíz (ROH)

referát dopravy a pozemkové reformy, družstevní – Josef Mrzena (JSČZ)

referát osvěty, zdravotnictví a finanční – Václav Polák (SOPV)

referát bezpečnostní – Jan Plhal (KSČ)

referát živnostenský a stavební – Václav Manhart (ČSSD)

referát zemědělský – Josef Němec (KSČ)

referát zásobovací – Vlasta Krúsová (KSČ).¹⁸⁷

Nová rada na svých prvních schůzích projednávala zavádění národních správ na dosud nekonfiskované podniky a hodnotila chování různých úředníků poděbradských úřadů, bank, stejně jako ředitele gymnázia Dr. Jahody. Příslušníky stran ČSL a ČSNS předseda vyzval, aby „*pokud zůstávají disciplinovanými straníky mimovládních stran, aby se zřekli svých funkcí, pokud se vyjádří kladně k dnešní*

---

¹⁸⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 8. schůze rady ONV 25. 2. 1948.

¹⁸⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 9. schůze rady ONV 25. 2. 1948.

¹⁸⁷ Tamtéž.

situaci, aby zůstali na svých místech“.¹⁸⁸ Den po převratu dosadil předseda ONV Jan Plhal na místo předsedy poděbradského MNV komunistu Jana Janče,¹⁸⁹ možná už jen proto, že dosavadní předseda Josef Caňkář (ČSNS) místním komunistům obzvlášť vadil už od dob první republiky; považovali ho i za symbol staré doby. Dokonce ho zbavili jeho místa ředitele školy v Poděbradech a během března se postarali o jeho přesun na obecnou školu mimo město.¹⁹⁰ Ve stále nezestátněných lázních byla zavedena tříčlenná správní komise složená z komunisty, sociálního demokrata a zástupce odborů.¹⁹¹

Okresní akční výbor (OAV) v Poděbradech byl ustaven 24. února v kanceláři ONV za početné účasti komunistů, sociálních demokratů, zástupců Svazu národní revoluce (SNR), Sboru národní bezpečnosti (SNB), Svazu brannosti, Sokola, Svazu osvobozených politických vězňů (SOPV), Ústřední rady odborů (ÚRO) a Jednotného svazu českých zemědělců (JSČZ).¹⁹² Schůzi vedl předseda ONV Plhal a oznámil, že ve smyslu výzvy předsedy vlády Klementa Gottwalda bylo nutné k vytvoření akčního výboru přistoupit. Ten se měl skládat ze dvou členů z KSČ, ČSSD, ROH a JSZČ, ostatní organizace měly vyslat vždy jednoho člena.

Druhého dne se OAV sešel znovu a jako svého předsedu zvolil předsedu ONV Jana Plhala, který byl následně dotázán, *„jakým způsobem má být navázána spolupráce se stranou národně socialistickou a lidovou, když přes všechny výzvy se jejich delegáti nedostavili a ani jinak na ty výzvy nereagovali*“.¹⁹³ OAV se pouze usnesl vyčkat, jak se situace v republice dál vyvine. Příslušníci ostatních stran se ale i nadále odmítali schůzi OAV účastnit a *„zaujímají stále opoziční stanovisko v této tak vážné době*“.¹⁹⁴ Na schůzi OAV 1. března k tomu nakonec předseda Plhal řekl, že *„národní socialisté a lidovci budou připuštěni k činnosti jenom v tom směru a v tom*

---

¹⁸⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 9. schůze rady ONV 25. 2. 1948.

¹⁸⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 10. schůze rady ONV 26. 2. 1948.

¹⁹⁰ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005, s. 230.

¹⁹¹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 10. schůze rady ONV 26. 2. 1948.

¹⁹² *Nové Poděbradsko* roč. II., č. 9, 27. 2. 1948.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Tamtéž.

rozsahu, jak to okresní akční výbor uzná za potřebné“.¹⁹⁵ Kromě toho muselo okresní vedení stran ČSL a ČSNS, pokud se chtělo do OAV zapojit, „*k přezkoušení okresnímu akčnímu výboru předložit seznam členů, aby se v něm neskrývaly prvky reakční*“.¹⁹⁶ Okresní sekretariát národních socialistů byl už v tu dobu „*z důvodu zajištění veřejného klidu a pořádku*“¹⁹⁷ uzavřen a jeho tajemník Rulík byl zatknut. Komunisté na této schůzi OAV také informovali o provedeném zavedení národní správy na dlouho vyhlášený podnik Novopramen Sadka v Sadské a především na poděbradské lázně. Právě kvůli jejich zestátnění intervenovali J. Kvíz a V. Volfová přímo u místopředsedy vlády A. Zápotockého, který proti němu nic nenamítal.¹⁹⁸ Na zbývající majetek bývalé podnikatelky B. Jungwirthové byla zavedena národní správa až 22. března.¹⁹⁹ Závěrem schůze byl na návrh předsedy Plhala za cílem pružnějšího fungování akčního výboru vytvořen tzv. užší akční výbor.

První schůze užšího akčního výboru proběhla následující den 2. března. Jeho složení bylo totožné s radou, a proto byly jeho schůze také schůzemi rady ONV. I přes to se jeho členové rozhodli vést o schůzi dva různé zápisy podle toho, kterému z obou orgánů projednáváná témata připadala.²⁰⁰ To ale neznamenal, že se jejich činnost neprolínala, a že vše, co bylo zapsáno jako téma užšího výboru, výhradně jejím tématem bylo. Ten den výbor přijal rezignaci národních socialistů MNV v Poděbradech, kteří svou funkci nemohli vykonávat, jelikož strana v Poděbradech prý už vlastně přestala existovat. Hlavním předmětem schůze ale bylo sestavení nového pléna ONV podle nových poměrů. V obnoveném plénu tak za KSČ zasedali J. Plhal, J. Němec, J. Mrzena, J. Horyna, J. Gablas, P. Volák, V. Zalabák, V. Krůsová a F. Suchánek; za sociální demokraty v něm zůstali F. Krejčík a V. Manhart a novými členy se stali V. Beneš a F. Vavruška; nakonec místa v plénu po lidovcích a národních socialistech obsadili zástupci různých organizací J. Kvíz, L. Vyleťal, V.

---

¹⁹⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol schůze OAV 1. 3. 1948.

¹⁹⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol schůze OAV 1. 3. 1948.

¹⁹⁷ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 11. schůze rady ONV 28. 2. 1948.

¹⁹⁸ Antonín ROBEK, *Lázně Poděbrady, 1908–1978. Historický nástin*, Poděbrady 1978, s. 63.

¹⁹⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 8. schůze užšího akčního výboru ONV 22. 3. 1948.

²⁰⁰ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 12. schůze rady ONV 2. 3. 1948.

Polák, J. Slánský, O. Švec, F. Vobořil, A. Jelínková, V. Blažek, Z. Mašínová, J. Forman a J. Svoboda. Počet mandátů zůstal na dosavadním počtu dvacet čtyři. Proti obnově pléna byla vznešena jen jedna námitka a to ta, že předseda Plhal nedodržel přání ROH ve výběru jejích členů. Předseda k jejich stížnosti pouze sdělil, že na „*kandidátní návrh nebylo možno vzítí zřetel, jelikož jste nepřihlíželi k té okolnosti, že ONV jest třeba složit tak, aby měly zastoupení všechny oblasti okresu, jmenovitě Sadská a Pečky*“.²⁰¹

Další schůze užšího akčního výboru se uskutečnila 4. března a jejím hlavním tématem bylo delegování J. Kvíze a V. Poláka na schůzi Krajského akčního výboru v Mladé Boleslavi. O dva dny později na plénu OV KSČ oba přednesli zprávu, že „*okres poděbradský řadí se jako první co do vykonané práce v posledních dnech, jmenovitě v dosazení národních správ do podniků nad 50 zaměstnanců, do velkoobchodů atd.*“,²⁰² a že hlavní zásluhu na tom nese předseda ONV prof. Jan Plhal, který „*se ukázal býti na svém místě*“.²⁰³ Josef Kvíz pak plénum vyzval, aby „*krajský výbor byl požádán k poskytnutí možnosti kandidovati soudruhu Plhalovi na poslance Národního shromáždění*“.²⁰⁴

Během března se ONV věnoval zavádění národních správ, reorganizaci a doplnění komisí při ONV a personálním čistkám v různých institucích. Zajímavostí ohledně zavádění národních správ bylo vyhovění žádosti K. Humpoláka z Peček o jejím zrušení z jeho majetku, což bylo v protokolu doplněno poznámkou „*ne do novin*“.²⁰⁵ Dne 14. března se uskutečnil pololetní sjezd delegátů lidové správy na poděbradském okrese, kde účastníci nejprve uctili památku zemřelého Dr. Jana Masaryka a následně vyslechli poslance Gustava Součka, předsedu Krajského akčního výboru v Mladé Boleslavi, který ospravedlňoval zavádění akčních výborů.

---

²⁰¹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 1. schůze užšího akčního výboru ONV 2. 3. 1948.

²⁰² SOKA Nymburk, f. KSČ – OV Poděbrady, inv. č. 17, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1948, protokol schůze pléna 6. 3. 1948.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 20. schůze rady ONV 7. 4. 1948.

Hovořil také o nutnosti „*napravit poctivé členy*“²⁰⁶ jinak prý zrádcovských stran ČSL a ČSNS a dále například o tom, že opozice „*rozhodně bude mít více práv, než měla KSČ v době předmnichovské*“.²⁰⁷ O realitě těchto slibů si můžeme obrázek udělat sami. Kromě toho v březnu prošel reorganizací širší okresní akční výbor, který měl „*příliš širokou základnu*“, a proto bylo jeho členstvo omezeno na J. Plhala, F. Otiska, V. Kunderovou, J. Müllera, J. Huňáčka, J. Soukupa, K. Krejču, V. Volfovou, J. Buchářka, V. Blažka, J. Slánského a J. Hampla.²⁰⁸ Za zmínku z tohoto období rovněž stojí zabavení automobilu královéměstského faráře a bývalého významného člena ONV za stranu lidovou ThDr. Františka Juráka.²⁰⁹ Dá se říci, že se komunisté postupně vypořádávali se svými dřívějšími rivaly.

Rozvášněné období po tzv. Vítězném únoru nakonec na poděbradském ONV předseda J. Plhal ukončil na plenární schůzi ONV 5. dubna. Tu zahájil dlouhým proslovem, ve kterém prohlásil, že „*stará národní fronta se rozpadla, ježto neplnila úkol a poslání, které jí bylo revolucí v květnu 1945 přirčeno*“,²¹⁰ a že v ní „*víc platila stranická protekce*“,²¹¹ což se podle něj „*zejména ukázalo v záležitosti zásobovací referentky V. Krúsové, kdy bylo zřejmé, kam až sahá sobeckost reakčních politických stran*“.²¹² Následně bylo ustanoveno nové plénum poděbradského ONV, ve kterém se vlastně potvrdilo složení z 2. března s tím rozdílem, že namísto člena za ČSSD V. Beneše mandát obsadila A. Berná. Stav z 2. března se potvrdil i ve složení předsednictva. Počet komisí při ONV se ale za uběhnuté období zvýšil na čtrnáct: trestní nalézací komise pro hospodářské přestupky; živnostenská komise; průmyslová komise; okresní komise pro výběr plemeníků; dopravní komise; odvolací reklamační komise volební; finanční komise; zemědělská komise; mimořádná

---

²⁰⁶ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 2. pololetního sjezdu delegátů lidové správy na okrese poděbradském 14. 3. 1948.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 6. schůze užšího akčního výboru ONV 17. 3. 1948.

²⁰⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 7. schůze užšího akčního výboru ONV 20. 3. 1948.

²¹⁰ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 2. schůze pléna ONV 5. 4. 1948.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Tamtéž.

vyživovací komise; zásobovací komise; bezpečnostní komise; družstevní komise; zdravotní komise; nakonec samosprávná komise.

Duben probíhal v podobném duchu jako březen. Předseda Plhal se nakonec pozice předsedy OAV vzdal ve prospěch Josefa Vančury a věnoval se v plném rozsahu předsednictví ONV naplno.²¹³ Nadále probíhalo zavádění národních správ a prověřování zaměstnanců různých institucí. Mimo to se ONV pomalu připravoval na nové volby do Národního shromáždění, které byly stanoveny na 30. květen 1948. Poprvé se tématu voleb ONV věnoval už 22. března, kdy obdržel výnos ministerstva vnitra ohledně úpravy voličských seznamů a zřízení odvolací reklamační komise.²¹⁴ Znovu byly volby s jednotnou kandidátkou prodebatovány 14. dubna²¹⁵ a přesně o měsíc později 14. května byla v novinách zveřejněna společná kandidátka Národní fronty, na níž se na osmém místě objevil i předseda poděbradského ONV Jan Plhal. Výsledkem volební kampaně, která po celý květen apelovala na občany, že povinností každého z nich bylo „*ve volbách odevzdati kandidátku obrozené Národní fronty*“,²¹⁶ bylo na okrese 33057 odevzdaných hlasů z 35879 voličů, z čehož 28902 volilo společnou kandidátku, 3320 odevzdalo bílý lístek a 857 z celkového počtu bylo neplatných. Konkrétně v Poděbradech volilo ze 7846 voličů 7297 a jednotnou kandidátku do uren odevzdalo 6532, bílý lístek 632 a neplatný hlas 133 voličů. Mimo Poděbrady dopadly volby například v Městci Králové podobným trendem, kdy z 2042 voličů k volbám přišlo 1903, kandidátku NF volilo 1609, bílých lístků bylo 159 a 135 hlasů bylo neplatných.²¹⁷

Ve volbách do Národního shromáždění v roce 1948 za mladoboleslavský volební kraj uspěl předseda ONV prof. Jan Plhal a stal se tak poslancem.²¹⁸ Na první povolební schůzi mu ke zvolení pogrataloval sociální demokrat Václav Manhart.

---

²¹³ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol schůze OAV 14. 4. 1948.

²¹⁴ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 8. schůze užšího akčního výboru ONV 22. 3. 1948.

²¹⁵ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol schůze OAV 14. 4. 1948.

²¹⁶ *Nové Poděbradsko* roč. II., č. 20, 14. 5. 1948.

²¹⁷ *Nové Poděbradsko* roč. II., č. 23, 4. 6. 1948.

²¹⁸ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 27. schůze rady ONV 31. 5. 1948.

Poděbradský ONV fungoval pod předsednictvím J. Plhala fungoval až do plenární schůze 5. září. Nejprve předseda ONV připomněl památku zemřelého prezidenta Edvarda Beneše a závěrem schůze oznámil, že jako „*nově zvolený poslanec nebude nadále funkci předsedy ONV vykonávat*“.²¹⁹ Novým předsedou se stal Josef Němec, ale Jan Plhal z ONV neodešel, nadále v něm působil jako místopředseda.²²⁰ Zvolením Jana Plhala poslancem se pomyslně završilo i sledované období politického a správního vývoje na ONV Poděbrady, v němž jako předseda ONV J. Plhal nepřetržitě od roku 1945 figuroval. Vítězný únor byl jednostranným a nezvratným rozřešením dlouhých sporů mezi stranami Národní fronty nejen v celém státě. Také na Poděbradsku odstavil z politického života nekomunistické politiky a natrvalo proměnil jeho ráz. Samostatný poděbradský politický okres, jak je obecně známo, přestal v roce 1960 při vyhlášení socialismu v Československu existovat a znovu byl spojen s Nymburskem, jak je tomu dodnes.

---

²¹⁹ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 4. schůze pléna ONV 5. 9. 1948.

²²⁰ SOKA Nymburk, f. ONV Poděbrady, inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948, protokol 4. schůze pléna ONV 5. 9. 1948.

Závěr

Práce si kladla za cíl sledovat politický a správní vývoj na okrese v období let 1945–1948 a zvláště analyzovat průběh voleb z května roku 1946.

Navzdory tomu, že Poděbradsko bylo za první republiky významným okresem, nebyla jeho obnova po skončení druhé světové války samozřejmostí. Analýza pramenů potvrdila, že poděbradská okresní politická scéna musela vyvinout enormní úsilí, aby se od Nymburska dokázala znovu odtrhnout. Největší zásluhu na tom z května roku 1945 nesl úředník JUDr. Pavel Kárník, který po celé revoluční období dělal pro obnovení samostatného poděbradského okresu vše, co mohl. Okresní správu ale nadále zatěžovala otázka připojení některých sporných obcí k nymburskému okresu.

Problematika odtržení se od Nymburska oddálila vznik poděbradského ONV až na začátek června roku 1945. I tak se hned po svém vzniku ujal ONV povinností a vší silou přispěl ke zvládnutí poválečné krize na Poděbradsku. Povolené politické strany sjednocené v Národní frontě Čechů a Slováků spolu na poděbradském okrese po celý rok 1945 spolupracovaly a zachovávaly navzájem respekt. Dokonce se mohlo zdát, že politický vývoj, který například na podzim roku 1945 zajistil v ONV pro nekomunistické strany paritu s KSČ, by mohl postupně směřovat k obnově demokratického Československa v podobě reformované první republiky.

Rivalita a ideologická rozdílnost stran Národní fronty se ale na Poděbradsku znovu projevila s útekem kolaboranta Antonína Korce z vězení na přelomu let 1945 a 1946. Už tehdy přišli komunističtí funkcionáři s útočnými projevy mířenými proti jejich kolegům z jiných stran a aktivně také vedli svou kampaň pro blížící se volby v květnu roku 1946. Právě tyto volby, označované jako poslední demokratické, ačkoliv jejich demokratičnost je možné zpochybňovat, skutečně uvedly v kontrast dva ideové světy, které občané poděbradského okresu svými hlasy podpořili. Na jedné straně dělníci a rolníci na okrese přesvědčivě podporovali levicové politiky KSČ, na straně druhé stál za vysokou podporou národních socialistů zase střízlivý maloměstský život střední společenské vrstvy.

Po celý rok 1947 komunisté aktivně přemýšleli, jak podporu občanů národním socialistům oslabit. Za taktiku zvolili zveličování přešlapů a nejednoznačností, kterých se národně socialističtí politici na okrese dopouštěli, jak je možné sledovat například na případu národní správy podniku Novopramen Sadka v Sadské. Komunistická strana si byla moc dobře vědoma, že pokud chtěla občany okresu převést na svou stranu, nesměla ve svém tlaku polevit. Obětí tohoto politického rozkolu se stal prvorepublikový poděbradský starosta Josef Caňkář, kterému se podařilo přežít koncentrační tábor v Sachsenhausenu a který se po návratu domů začal angažovat v politice právě za národní socialisty. Sice se mu v období třetí republiky podařilo dosáhnout pozice poslance Národního shromáždění a předsedy poděbradského MNV, ale po tzv. Vítězném únoru se ho komunisté zbavili.

Celorepubliková politická krize kulminující v únoru 1948 se odrážela i na dění v poděbradském okrese. Už od prosince roku 1947 si strany Národní fronty nemohly přijít na jméno, což nejlépe dokazuje snaha nekomunistických stran zabránit komunistce Vlastě Krúsové v uplatňování svého vlivu v trestních komisích při ONV. Tento spor provoz úřadu ochromil a navíc přišel v době, kdy se úřad potýkal s případem korupce mezi vlastními úředníky. Jeho rozřešení přišlo až s komunistickým převratem z 25. února 1948, kdy komunisté prosadili svou moc jako rozhodující a lidovecké a národně socialistické politiky zbavili veřejných funkcí. Od té doby šel vývoj na poděbradském okrese už stejným směrem jako v republice, což se projevilo i v provádění konfiskace menších podniků a v politických čistkách. Ve volbách v květnu roku 1948 sice téměř 90% občanů poděbradského okresu volilo tzv. jednotnou kandidátku Národní fronty, přes to bylo možné povšimnout si těch, kteří se s přímočarým vývojem nesmířili.

Rozbor politického a správního vývoje na Poděbradsku v letech 1945–1948 může v každém případě posloužit pro jeho specifika jako inspirativní soubor poznatků, které mohou napomoci dalšímu výzkumu dané tematiky či komparaci s děním v sousedních okresech, anebo i jako přehled událostí pro sepsání poválečných dějin Poděbradska.

Seznam zkratek

ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně socialistická
ČSSD	Československá strana sociální demokracie
JSČZ	Jednotný svaz českých zemědělců
KSČ	Komunistická strana Československa
MNV	místní národní výbor
NF	Národní fronta
OAV	okresní akční výbor
ONV	okresní národní výbor
OV	okresní výbor
PNS	Prozatímní Národní shromáždění
RNV	revoluční národní výbor
ROH	Revoluční odborové hnutí
SČM	Svaz české mládeže
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SNR	Svaz národní revoluce
SOPV	Svaz osvobozených politických vězňů
ÚNS	Ústavodárné Národní shromáždění
ÚRO	Ústřední rada odborů
ZNV	zemský národní výbor

Seznam pramenů a literatury

Archivní Prameny

Státní okresní archiv v Nymburce se sídlem v Lysé nad Labem (dále SOkA Nymburk)

Fond Okresní národní výbor Poděbrady:

Inventární číslo (dále inv. č.) 1, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1945; inv. č. 2, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1946; inv. č. 3, Zápisy ze schůzí rady a pléna ONV 1947; inv. č. 4, Zápisy ze schůzí rady, pléna, předsednictva a užšího akčního výboru ONV 1948; inv. č. 353, karton číslo (dále karton č.) 8, Presidiální spisy 1945; inv. č. 354, karton č. 9, Presidiální spisy 1946; inv. č. 556, Volby do Národního shromáždění 1946, B–Ž.

Fond KSČ – okresní výbor Poděbrady, inv. č. 1, karton č. 1, III. Okresní konference KSČ; inv. č. 2, karton č. 1, IV. Okresní konference KSČ; inv. č. 3, karton č. 1, Mimořádná Okresní konference KSČ; inv. č. 15, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1946; inv. č. 16, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1947; inv. č. 17, karton č. 3, Plenární zasedání OV KSČ 1948.

Fond Archiv města Poděbrady, Kronika města 1945.

Fond Městský národní výbor Poděbrady, Kronika města 1938–1948.

Tisk

Poděbradské zvěsti, květen 1945 – říjen 1945.

Nové Poděbradsko, listopad 1946 – červen 1948.

Zprávy Státního úřadu statistického Republiky československé, 1936 –1947.

Literatura

BERTELMANN, Karel: *Vývoj národních výborů do ústavy 9. května (1945–1948)*, Praha 1964.

DIVOKÁ, Aneta: *Politický a správní vývoj okresu Jičín v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2012. Bakalářská práce.

FELCMAN, Ondřej: *Výzkum poválečného politicko-správního vývoje východočeských regionů na hradecké univerzitě*, Stopami dějin Náchodska 12, Náchod 2008, s. 227–244.

GABRIŠOVÁ, Adéla: *Politický a společenský vývoj okresu Jaroměř v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2019. Diplomová práce.

JANÁK, Jan – KUBÍČEK, Jaromír: *Přehled vývoje ústavních a správních institucí v Československu od r. 1945: soupis pramenů a literatury*, Praha 1972.

KOČIAN, Jiří – SMETANA, Vít a kol.: *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014.

KORNELAKOVÁ, Radka: *Politický a správní vývoj okresu Mladá Boleslav v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2015. Diplomová práce.

MATES, Pavel: *Kapitoly z historie české veřejné správy v letech 1848–1989*, Praha 1996.

PETŘÍČKOVÁ, Barbora: *Politický a správní vývoj okresu Kutná Hora v letech 1945–1948*, Hradec Králové 2013. Bakalářská práce.

ROBEK, Antonín: *Lázně Poděbrady, 1908–1978. Historický nástin*, Poděbrady 1978.

SHELLE, Karel: *Organizace veřejné správy v letech 1848–1948*, Brno 1993.

ŠMILAUEROVÁ, Eva: *Poděbrady v proměnách staletí II*, Praha 2005.

ŠREJBEROVÁ, Edita: *Politický, správní a územní vývoj okresu Náchod v letech 1945–1949*, Hradec Králové 2001. Diplomová práce.

TUZAR, Bohumil: *KSCĚ – Okresní výbor Poděbrady 1945–1960 (1962)*, Lysá nad Labem 2007.